

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Економічний факультет
Кафедра фінансів, обліку і аудиту

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему: «**ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ**»

Виконала:

студентка 2 курсу, групи МЕ-61
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування
освітньо-професійної програми ФІНАНСИ,
БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Додь Ірина Миколаївна

Керівник – доктор економічних наук, доцент
Кривицька Ольга Романівна
Рецензент – доктор економічних наук, доцент
Антонюк Олена Ростиславівна

"РОБОТА ДОПУЩЕНА ДО ЗАХИСТУ"

Завідувач кафедри фінансів,
обліку і аудиту

_____ (проф., д.е.н. Мамонтова Н.А.)
(підпис)

Протокол № _____ від « ____ » _____ 2020 р.

Острог, 2020

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Факультет: *економічний*
кафедра: *фінансів, обліку і аудиту*
Спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітньо-професійна програма: Фінанси, банківська справа та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту
проф., д.е.н. Мамонтова Н.А.

“20” січня 2020 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студента
Додь Ірини Миколаївни

1. Тема роботи: «Фінансова стійкість страхових компаній»

Затверджено наказом по Академії від 20 грудня 2019р. №501-ст

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: 07.12.2020р.

3. Вихідні дані до роботи: фінансова звітність страхових компаній: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати за 2017-2019 роки.

4. Перелік завдань, які належить виконати:

- визначити сутність та особливості фінансової стійкості страхових компаній;
- розглянути фактори впливу на фінансову стійкість страхових компаній;
- охарактеризувати методологічні засади визначення показників оцінки фінансового стану та фінансової стійкості страхових компаній;
- виконати оцінку фінансово-економічних показників діяльності страхових компаній;
- проаналізувати фінансову стійкість страхових компаній;
- здійснити оцінку тестів раннього попередження;
- визначити заходи зміцнення фінансової стійкості страхових компаній.

5. Перелік статистичного, графічного матеріалу: у вигляді графічного матеріалу відобразити динаміку обсягу страхових премій, страхового відшкодування, маржі платоспроможності. Аналітично-розрахунковий матеріал систематизувати та відобразити в табличній формі.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання Прийняв
Розділ 1	Кривицька О.Р.	02.03.2020	02.03.2020
Розділ 2	Кривицька О.Р.	04.05.2020	04.05.2020
Розділ 3	Кривицька О.Р.	29.05.2020	29.05.2020

7. Дата видачі завдання: 15.01.2020р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення літератури	до 03.02.2020	
2.	Розробка змісту (плану)	до 02.03.2020	
3.	Ознайомлення керівника із текстом кваліфікаційної роботи (чорновий варіант):		
3.1	Розділ 1	до 04.05.2020	
3.2	Розділ 2	до 29.05.2020	
3.3	Розділ 3	до 30.09.2020	
4.	Ознайомлення керівника із текстом кваліфікаційної роботи із врахуванням зауважень	до 16.11.2020	
5.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	до 23.11.2020	
6.	Рецензування кваліфікаційної роботи	до 07.12.2020	
7.	Здача кваліфікаційної роботи на кафедрі Реєстрація на Moodle	до 07.12.2020	

Студент _____ Додь І.М.

Керівник роботи _____ Кривицька О.Р.

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра

Тема: «Фінансова стійкість страхових компаній»

Автор: Додь Ірина Миколаївна

Науковий керівник: доцент, доктор економічних наук Кривицька Ольга Романівна

Захищена “.....”.....2020 року.

Короткий зміст праці: За умов ринкової економіки фінансова стійкість є основною умовою стабільної діяльності страховика. Адже саме стійкість є якісною відмінною ознакою стану страхової компанії, умовою її життєздатності та конкурентоспроможності, а також основою стабільності на ринку.

Мета дослідження полягає у розробці шляхів підвищення фінансової стійкості страхових компаній на основі вивчення теоретичних засад та здійснення практичної оцінки фінансової стійкості страхових компаній.

У результаті проведеного дослідження у першому розділі визначено сутність та особливості фінансової стійкості страхової компанії, обґрунтовано фактори впливу на фінансову стійкість страховика та розглянуто методологічні засади щодо визначення показників оцінки фінансового стану та фінансової стійкості страхових компаній.

У другому розділі здійснено оцінку фінансово-економічних показників діяльності страхових компаній, проведено аналіз фінансової стійкості страхових компаній та обґрунтовано стан фінансової стійкості страхових компаній на основі організації тестів раннього попередження.

У третьому розділі обґрунтовано заходи зміцнення фінансової стійкості страхових компаній, визначено оптимальну структуру капіталу та здійснено прогнозування рівня фінансової стійкості на основі використання математичного інструментарію моделювання.

ANNOTATION

qualification work for obtaining a master's degree

Topic: «Financial stability of insurance companies»

Author: Iryna Dod

Scientific adviser: doctor of economic sciences, associate professor Olha Kryvytska

Presented “.....”2020.

Summary of the work: In a market economy, financial stability is the main condition for stable operation of the insurer. After all, sustainability is a qualitative hallmark of the insurance company, a condition of its viability and competitiveness, as well as the basis of stability in the market.

The purpose of the study is to develop ways to increase the financial stability of insurance companies based on the study of theoretical principles and practical assessment of the financial stability of insurance companies.

As a result of the study, the first section identifies the nature and features of financial stability of the insurance company, substantiates the factors influencing the financial stability of the insurer and considers the methodological principles for determining indicators of financial condition and financial stability of insurance companies.

The second section assesses the financial and economic performance of insurance companies, analyzes the financial stability of insurance companies and substantiates the state of financial stability of insurance companies based on the organization of early warning tests.

The third section substantiates measures to strengthen the financial stability of insurance companies, determines the optimal capital structure and forecasts the level of financial stability based on the use of mathematical modeling tools.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	9
1.1. Сутність та особливості фінансової стійкості страхових компаній	9
1.2. Фактори впливу на фінансову стійкість страхових компаній.....	16
1.3. Методологічні засади визначення показників оцінки фінансової стійкості страхових компаній.....	21
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ЗА 2017-2019 РОКИ.....	33
2.1. Фінансово-економічні показники діяльності страхових компаній.....	33
2.2. Аналіз показників фінансової стійкості страхових компаній	41
2.3. Організація тестів раннього попередження	50
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	60
3.1. Заходи зміцнення фінансової стійкості страхових компаній.....	60
3.2. Оптимізація структури капіталу як внутрішнього резерву забезпечення фінансової стійкості страховика.....	65
3.3. Застосування математичного інструментарію моделювання фінансової стійкості страхових компаній	72
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Сучасний розвиток ринкових відносин підвищує вимоги до фінансової стійкості страхових компаній. Адже страхові компанії здатні надавати захист фізичним та юридичним особам в умовах невизначеності та ризику. Фінансова стійкість є основною умовою, задля повноцінного виконання функцій як страховика, так і інституту страхування в цілому. Адже лише фінансово стійка страхова компанія здатна забезпечити своєчасність та повноту розрахунків за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Тому ефективна оцінка фінансової стійкості страхових компаній є актуальною та важливою проблемою в сучасних умовах розвитку страхового ринку України.

На фінансову стійкість страховика впливає низка різноманітних фінансово-економічних чинників. Однак, важливо усвідомлювати, що забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості дозволяє не лише долати будь-які економічні труднощі та перешкоди, але й сприяє підтримці фінансового стану страхової компанії на відповідному рівні, що дозволяє функціонувати й розвиватися. Також чим вища фінансова стійкість, тим більше страхова компанія захищена від ймовірних та раптових змін ринкової кон'юнктури, а отже має менший ризик банкрутства.

Дослідженням теоретичним засад сутності фінансової стійкості страхових компаній присвячено чимало праць вітчизняних науковців, серед яких Ткаченко Н.В., Олійник В.М., Кривицька О.Р., Марчева І.А., Ненно І., Барановський О.І., Єрмошенко А.М., Олійник В.М., Журавка О.С., Пікус Р. та Балицька М. Теоретико-методологічні визначення фінансової стійкості розглядаються у працях Базелевича В.Д., Внукової О.Д., Вовчак О.Д., Базилінської О.Я., Дьячкової Ю.М. та Федосова В.М. Дослідженням впливу факторів на фінансову стійкість страхових компаній займалися Журавка О.С., Журавльова О.Є., Косарева І.П., Цуркан І.М. Питанням оцінки фінансової стійкості та її удосконаленням присвячено праці Кривенцова А.М., Романовської Ю.А., Малинича Г.М., Гриценко А.В., Журавської О.Є.,

Сосновської О.О., Бражник Л.В. Проте сучасні загрози та невизначеності страхового ринку потребують подальшого дослідження фінансової стійкості страхових компаній.

Мета дослідження полягає розробці шляхів покращення фінансової стійкості страхових компаній на основі вивчення теоретичних засад та здійснення оцінки практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- визначити сутність та особливості фінансової стійкості страхових компаній;
- розглянути фактори впливу на фінансову стійкість страхових компаній;
- охарактеризувати методологічні засади визначення показників оцінки фінансового стану та фінансової стійкості страхових компаній;
- здійснити оцінку фінансово-економічних показників діяльності страхових компаній;
- проаналізувати показники фінансової стійкості страхових компаній;
- провести тести раннього попередження;
- визначити заходи покращення фінансової стійкості страхових компаній.

Об'єктом дослідження є страхова компанія «ТАС», страхова компанія «PZU Україна» та страхова компанія «УНІКА», а предметом – фінансова стійкість страхових компаній.

У ході дослідження було використано наступні методи: узагальнення – для визначення сутності фінансової стійкості страхової компанії та при визначенні заходів її зміцнення; аналізу – для оцінки фінансової стійкості страховика, порівняння – для дослідження методологічних засад визначення показників оцінки фінансової стійкості, графічний – для наочного подання статистичних даних; моделювання – у процесі прогнозування фінансової стійкості страхових компаній.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

1.1. Сутність та особливості фінансової стійкості страхових компаній

В умовах нестабільної політико-економічної ситуації, роль страхових компаній є надзвичайно високою. Адже саме вони забезпечують фінансовий захист, накопичення капіталу, розподіл збитків та втрат, інвестування коштів та їх зберігання задля сприяння надійного страхового захисту страхувальників. Одним із основних критеріїв, за допомогою якого страхова компанія здатна повноцінно виконувати вказані функції є її фінансова стійкість. Адже лише фінансово стійка страхова компанія здатна забезпечити своєчасність та повноту розрахунків за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Фінансова стійкість як прояв економічного життя забезпечує стабільність розвитку як окремої страхової компанії, так і страхової системи в цілому.

Поняття « фінансова стійкість» походить із англійської мови («financial stability»), що означає фінансова стабільність або фінансова стійкість.

Визначенню сутності поняття фінансова стійкість страхових компаній присвячено чимало досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте у науковій літературі немає єдиного визначення фінансової стійкості страхових компаній. Адже поряд із поняттям «фінансова стійкість» часто вживають поняття «фінансова надійність» та «платоспроможність» та «фінансова безпека». Тому виникає необхідність подальшого дослідження та удосконалення теоретичних підходів поняття «фінансова стійкість».

Розглянемо теоретичні підходи до визначення поняття «фінансова стійкість страхових компаній» .

Ткаченко Н.В. визначає фінансову стійкість страхової компанії як стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), за якого страхова

компанія спроможна вчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання щодо всіх суб'єктів ринку протягом певного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, а також задовольняти відновлення своїх фінансових показників при будь-якому несприятливому впливі, до бажаного або оптимального рівня, адаптуватися до змінного економічного середовища [1]. Ми погоджуємося із твердженням Ткаченко Н.В. щодо сутності фінансової стійкості, адже воно є найбільш комплексним визначенням даної категорії.

Найбільш поширеним та загальноприйнятим підходом щодо сутності фінансової стійкості є її характеристика здатності виконувати взяті на себе зобов'язання в умовах впливу несприятливих факторів. Таке твердження поділяють Олійник В.М. та Бондаренко Є.К. , які визначають фінансову стійкість як стан та якість фінансових ресурсів страхової компанії, за якого вона залишається платоспроможною та здатною в повному обсязі та своєчасно виконувати усі взяті на себе зобов'язання в умовах негативного впливу екзогенних та ендогенних факторів середовища та забезпечувати відновлення своїх фінансових показників до належного рівня у разі дії негативних чинників [2].

Як економічна категорія, яка характеризує здатність страхової компанії своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками, державою та іншими контрагентами визначає фінансову стійкість Кривицька О.Р. [3].

Павловська О.В. та Філімонова В.О. трактують фінансову стійкість як комплекс дій, направлених на постійну підтримку балансу між витратами і зобов'язаннями страховика та фінансовими ресурсами, необхідними для їх покриття або виконання, в результаті чого досягається ефективний розвиток страхової компанії незважаючи на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування економіки [4].

Збереження оптимального якісного та кількісного стану активів та зобов'язань, що дозволяє страховій організації забезпечити безперебійне

здійснення своєї діяльності та її розвиток – саме так трактує фінансову стійкість Марчева І.А. [5].

Дещо схоже визначення фінансової стійкості пропонує Базелевич В.Д. - здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування за умови дії несприятливих чинників, а також зміни в економічній кон'юктурі [6].

Таким чином, систематизуючи вище перераховані визначення сутності поняття «фінансова стійкість страхових компаній», ми вважаємо, що фінансова стійкість страхових компаній - це стан, за якого страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками в умовах впливу внутрішніх та зовнішніх факторів середовища.

Серед різноманітних визначень сутності фінансової стійкості можна виділити три підходи.

Згідно першого підходу під терміном «фінансова стійкість» вживають поняття «фінансова надійність». Так О.Д.Вовчак та Н.М.Внукова ототожнюють дані поняття та характеризують фінансову надійність, як здатність страховика виконувати прийняті страхові зобов'язання за договорами страхування і перестраховування внаслідок впливу несприятливих чинників [7,8].

Т.А. Говорушко та В.М. Стецюк вважають, що фінансова надійність є вужчою категорією ніж фінансова стійкість. Адже фінансова надійність не завжди свідчить про те, що страхова компанія є фінансово стійкою [9].

Ми погоджуємося із тим, що « фінансова надійність» має вужче значення, адже надійність проявляється тільки в момент виконання зобов'язань страховиком.

Згідно другого підходу із поняттям фінансової стійкості тісно пов'язане поняття платоспроможності страхових компаній. Адже успішна діяльність страхової компанії залежить від рівня її платоспроможності.

Серед науковців і досі ведуться суперечки з приводу відмінностей та подібностей цих понять. Так одні вважають, що основною розбіжністю цих понять є те, що платоспроможність є критерієм для оцінки фінансового стану

страхової компанії у короткостроковій перспективі, а фінансова стійкість в довгостроковій.

І.Ненно у своїй праці вказує, що платоспроможність це основна умова фінансової стійкості страховиків, характеристика якої проявляється у властивостях формування зобов'язань і ресурсів для їх використання [10].

Основними взаємопов'язаними складовими фінансової стійкості страхової компанії є надійність, платоспроможність та ліквідність. Ліквідність є основною умовою платоспроможності, що є найбільш важливим критерієм надійності страховика. Усі складові впливають на формування довіри до страховика та є основою для оцінки його фінансової стійкості.

На нашу думку, платоспроможність є основним критерієм фінансової стійкості страхових компаній, адже це об'єктивний показник поточного фінансового стану страхової компанії, що характеризує її здатність виконати свої зобов'язання.

Фінансова стійкість страхових компаній визначається умовами забезпечення їх платоспроможності на законодавчому рівні ст.30 Закону України «Про страхування». До умов забезпечення платоспроможності страховиків належать:

- наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду страховика;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [11].

Згідно третього підходу фінансова стійкість ототожнюється із фінансовою безпекою. Барановський О.І вважає, що саме фінансова безпека страховика визначає здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування за умови дії несприятливих чинників, та зміни в економічній кон'юктурі [12].

Продовження Табл. 1.1

Економічна категорія	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Збереження оптимального та якісного стану активів та зобов'язань	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Забезпечення відновлення своїх показників до належного рівня у разі дії негативних чинників	1	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0
Фінансова надійність	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Платоспроможність	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Фінансова безпека	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Збереження конкурентної позиції на ринку	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Протистояння діям деструктивних факторів	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1

*- розробка автора

Як видно із табл.1.1, більшість вчених розглядають фінансову стійкість як здатність своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання.

Значення фінансової стійкості страхової компанії обумовлене наступними причинами:

- 1) розвиток страхового ринку в системі фінансових відносин на макрорівні сприяє стабілізації економічних відносин та забезпеченню соціальної стійкості суспільства;
- 2) зміцнення фінансової стійкості страховиків позитивно впливає на ринкові відносини на макроекономічному рівні в цілому;
- 3) страхові компанії впливають на ринок інвестицій, адже вони є надійним джерелом формування фінансового капіталу [15].

Поряд із визначенням особливостей фінансової стійкості доцільно розглянути принципи її забезпечення (рис.1.1).

Отже, при забезпеченні фінансової стійкості важливо дотримуватися специфічних та притаманних їй наступних принципів: мобільності, системності, урегульованості, динамічності, кількісного вимірювання, превентивності, оптимальності та каузальності.

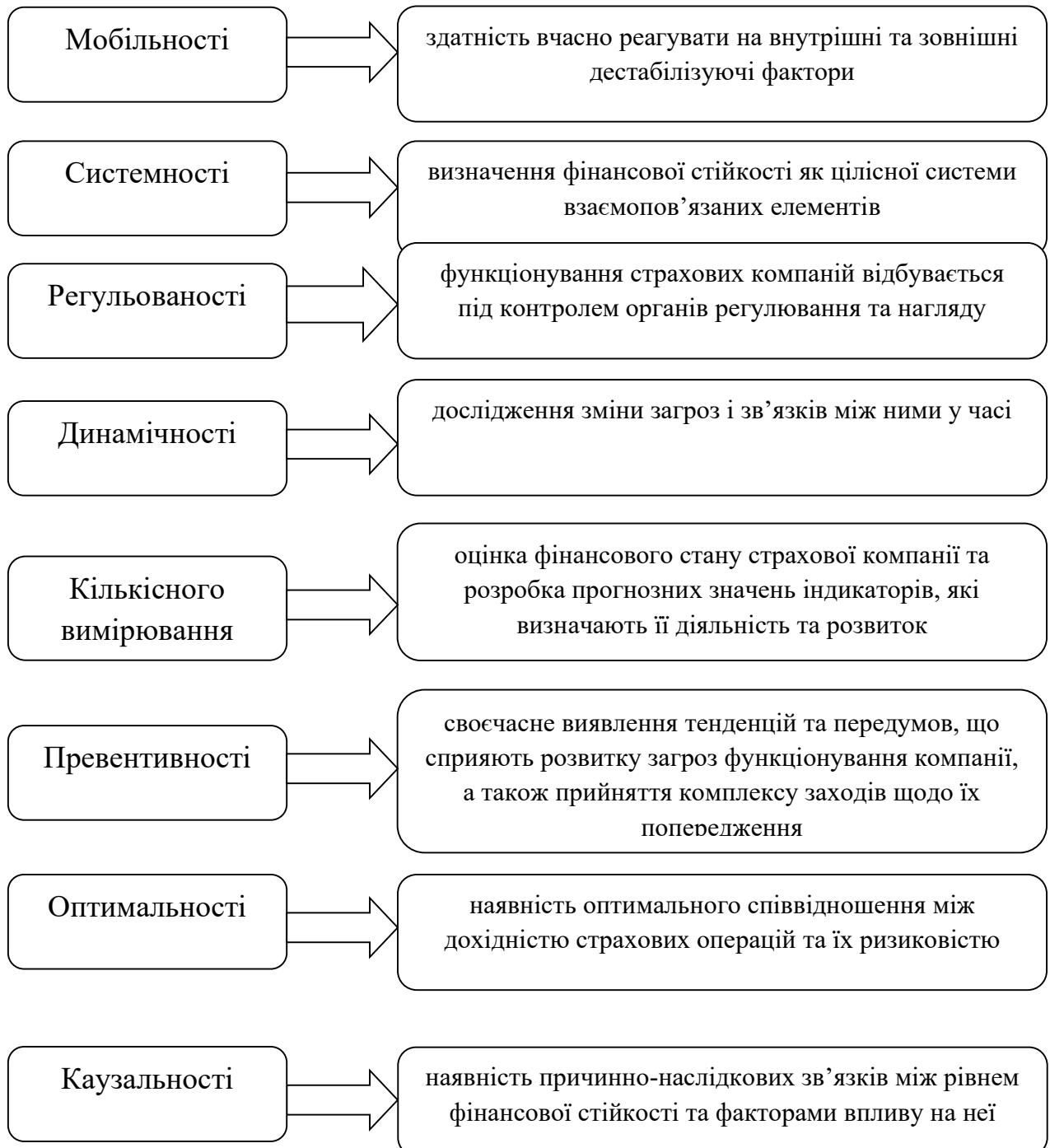

Рис.1.1. Принципи забезпечення фінансової стійкості страхової компанії [14].

Дослідивши теоретичні засади поняття «фінансова стійкість страхових компаній» ми дійшли висновку, що фінансова стійкість - це стан, за якого страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками в умовах впливу внутрішніх та зовнішніх факторів середовища. А умовами забезпечення фінансової стійкості є фінансова надійність та платоспроможність страховика, які є дещо вузькими категоріями.

1.2. Фактори впливу на фінансову стійкість страхових компаній

Невизначеність факторів внутрішнього та зовнішнього середовища негативно впливає на діяльність страхової компанії, що спричиняє погіршення фінансової стійкості страховика. Тому у своїй діяльності страхова компанія повинна враховувати якомога більше факторів впливу на неї, з метою зміцнення своєї фінансової стійкості. Адже при правильній оцінці своєї фінансової стійкості страхова компанія здатна ефективно управляти своїми ресурсами, мати високий рівень конкурентоспроможності та забезпечувати виконання взятих всіх зобов'язань.

Фінансова стійкість є комплексним поняттям, адже включає в себе взаємодію низки факторів. Більшість науковців вважають, що на фінансову стійкість страхової компанії насамперед впливають розмір власного капіталу, тарифна політика, збалансованість страхового портфеля, політика перестраховування, обсяг страхових резервів, інвестиційна політика та рівень платоспроможності.

На рис. 1.2 зображено поділ факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії.

Усі фактори, які прямо чи опосередковано впливають на фінансову стійкість страхової компанії можна поділити на дві групи: внутрішні, які

притаманні безпосередньо компанії та зовнішні, що залежать від ситуації в країні та світі.

Рис.1.2. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії.*

*- розроблено авторами

Ендогенні фактори можна згрупувати у дві групи, а саме у групу фінансових та не фінансових факторів. У свою чергу екзогенні фактори можна згрупувати у групи економічних, політичних, соціальних та екологічних факторів. У таблиці 1.2 наведена характеристика факторів кожної із виділених груп як внутрішніх так і зовнішніх факторів.

Як бачимо із таблиці 1.2, на фінансову стійкість страхової компанії впливає низка різноманітних факторів, розглянемо детальніше кожен із раніше виділених груп факторів. Внутрішні фактори безпосередньо впливають на діяльність страхової компанії та її фінансову стійкість. Раніше нами було поділено внутрішні фактори на групу фінансових факторів та не фінансових факторів. Фінансові фактори включають у себе обсяг власного капіталу, адже він є гарантією страхових виплат страхувальникам, за умови нестачі інвестованих коштів; структура збалансованості страхового портфеля; тарифна політика – є основою забезпечення сталості діяльності страхової компанії шляхом рівноваги між страховими преміями та страховими виплатами; склад та рівень страхових резервів; інвестиційна політика, яка є не лише запорукою

оплати страхових виплат, але й основа прибутку страховика; склад та структура витрат; політика перестраховування, рівень капіталізації.

Таблиця 1.2

Характеристика груп факторів впливу на фінансову стійкість

Фактори	Група факторів	Види факторів
Внутрішні	Фінансові	<ul style="list-style-type: none"> • обсяг власного капіталу; • структура збалансованості страхового портфеля; • тарифна політика; • склад та рівень страхових резервів; • інвестиційна політика; • склад та структура витрат; • політика перестраховування; • рівень капіталізації;
	Не фінансові	<ul style="list-style-type: none"> • рівень і пріоритети фінансового менеджменту; • кваліфікація персоналу; • принципи корпоративної культури; • маркетингова політика; • кадрова політика; • комунікаційна культура; • тактика та стратегія страхової компанії; • організаційна структура компанії; • обсяг клієнтської бази; • тривалість роботи на ринку; • ділова репутація; • склад засновників та їх фінансовий стан;
Зовнішні	Економічні	<ul style="list-style-type: none"> • рівень інфляції; • динаміка валютних курсів; • порядок інвестування страхових резервів; • рівень конкуренції; • міжнародна економічна ситуація; • умови зовнішньоекономічної діяльності; • стан ринку страхових послуг; • рівень корупції; • грошово-кредитна політика;
	Політичні	<ul style="list-style-type: none"> • політична ситуація в країні; • податкове законодавство; • порядок ліцензування; • антимонопольне законодавство; • регулювання перестрахових операцій; • регулювання страхових тарифів;
	Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> • соціально-політична ситуація в країні; • рівень страхової культури; • рівень смертності населення; • рівень захворюваності населення;
	Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> • стан навколишнього середовища; • природні та техногенні аварії; • форс-мажорні обставини;

Джерело: розроблено автором на основі [15,16,17,18].

Поряд із фінансовими факторами на фінансову стійкість здійснюють вплив група не фінансових факторів, їх ще можна назвати управлінськими. Не фінансові фактори включають рівень та пріоритети фінансового менеджменту, кваліфікацію персоналу, принципи корпоративної культури, маркетингову політику, комунікаційну культуру, тактику та стратегію страхової компанії, організаційну структуру, обсяг клієнтської бази, тривалість роботи на ринку, ділову репутацію, а також склад засновників та їх фінансовий стан.

Страхова компанія не в змозі вплинути на зовнішні фактори, які включають економічні, політичні, соціальні та екологічні групи факторів, проте компанія здатна їх виявляти, та прогнозувати їх вплив задля зменшення їх негативного впливу.

До групи економічних факторів належать рівень інфляції, динаміка валютних курсів, порядок інвестування страхових резервів, рівень конкуренції, міжнародна економічна ситуація, умови зовнішньоекономічної діяльності, стан ринку страхових послуг, рівень корупції, грошово-кредитна політика.

Політична група факторів включає низку чинників, які стосуються регулювання страхової діяльності із законодавчої сторони, а саме політичну ситуацію в країні, податкове законодавство, порядок ліцензування, антимонопольне законодавство, регулювання перестрахових операцій та регулювання страхових тарифів.

Не менш важливою групою зовнішніх факторів є соціальні фактори, до яких належать соціально-політична ситуація в країні, рівень страхової культури, рівень смертності населення, рівень захворюваності населення.

І останньою групою зовнішніх факторів ми виділили екологічні, адже саме від них стається частина страхових випадків. Вони включають стан навколишнього середовища, природні та техногенні аварії, форс-мажорні обставини.

Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії вимагає постійного та детального контролю діяльності страховика та своєчасного реагування

менеджменту компанії на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Адже фактори можуть мати як позитивний так і негативний вплив.

Реалізація одного або декількох факторів утворюють формування ризиків різних типів.

За своєю специфікою роботи страхова діяльність зіштовхується із низкою ризиків, зокрема:

- стратегічним – тобто ймовірністю виникнення збитків через помилки стратегії діяльності, а також через необґрунтовану перспективу діяльності страховика;
- ринковим – тобто ризик зміни ринкової вартості або рівня дохідності інвестицій;
- страховим – ймовірністю настання несприятливих фінансових наслідків через неефективну страхову та перестрахову діяльність;
- операційним – невідповідність характеру та масштабів діяльності страховика до вимог законодавства, а також недостатність функціональних інформаційних та технологічних систем;
- інформаційним – зміни чи втрати інформації у зв'язку із збоями у функціонуванні інформаційних мереж [19].

Фактори, які сприяють виникненню певного типу ризику і визначають його характер. Тому рівень ризику залежить від впливу множини факторів, як пов'язаних із діяльністю страховика, так і не залежних від неї. Вплив таких факторів залежить від особливостей виду діяльності та невизначеності. Визначення факторів, які формують ризик є надзвичайно важливим для формування ефективної системи управління фінансовою стійкістю страхової компанії.

На нашу думку, до основних факторів, які здатні формувати той чи інший тип ризику належать:

1. Соціально-політичне становище.
2. Зміни законодавства.
3. Неефективна інвестиційна політика страховика.

4. Нестача власних коштів.
5. Розвиток та поява нових інновацій та технологій.
6. Нестабільність ринкової вартості інвестиційних активів.
7. Некваліфікована оцінка ризиків.
8. Невиконання зобов'язань
9. Тарифна політика.
10. Недостовірність даних при прийнятті управлінських рішень.

Таким чином, на фінансову стійкість страхової діяльності здійснюють вплив ендогенні та екзогенні фактори. Ендогенні фактори можна згрупувати у дві групи, а саме у групу фінансових та не фінансових факторів. У свою чергу екзогенні фактори можна згрупувати у групи економічних, політичних, соціальних та екологічних факторів. Реалізація одного або декількох факторів утворюють формування ризиків різних типів.

1.3. Методологічні засади визначення показників оцінки фінансової стійкості страхових компаній

Основною метою будь-якої страхової компанії є досягнення та підтримка стійкого фінансового стану, що характеризується рядом показників, що відображаються наявність, розміщення та використання капіталу страховика.

Перед оцінкою фінансової стійкості страхової компанії важливо здійснити аналіз її фінансового стану, що є свідченням спроможності фінансування діяльності страховика. Саме фінансовий стан у взаємозв'язку із фінансовою стійкістю є запорукою розвитку страхової компанії у майбутньому.

До основних показників аналізу фінансового стану страхової компанії належать показники ліквідності та платоспроможності, показники ділової активності, показники рентабельності та показники фінансової стійкості.

Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства здійснюється за двома напрямками, за аналізом ліквідності балансу та аналізом коефіцієнтів ліквідності.

Активи залежно від рівня їх ліквідності поділяють на такі групи:

A1 – високоліквідні активи, до яких належать гроші та їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції (Ф 1, р.1160 + р. 1165).

A2 – активи, що швидко реалізуються, які включають поточну дебіторську заборгованість (Ф1, р.1120+р.1125+р.1155).

A3 – активи, що повільно реалізуються, до них належать запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи та необоротні активи утримувані для продажу та групи вибуття (Ф1, р. 1100+ р.1110+р.1170+р.1190+ р.1200)

A4 – активи, що важко реалізуються, до яких належать необоротні активи (Ф1, р. 1095) [20].

Відповідно пасиви, залежно від терміну погашення зобов'язань поділяються на такі групи:

П1 – негайні пасиви, до яких належать різні види поточної кредиторської заборгованості, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання (Ф1, р. 1615 + ...+ р.1700).

П2 – короткострокові пасиви, до яких належать короткострокові кредити банків, векселі видані та поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями (Ф1, р. 1600 + р. 1605 + р. 1610).

П3 – довгострокові пасиви, до яких належать довгострокові зобов'язання та забезпечення підприємства (Ф1, р. 1595)

П4 – постійні пасиви, до яких належить власний капітал (Ф1, р.1495) [20].

Ліквідність балансу характеризує рівень покриття зобов'язань підприємства його активами. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні умови:

$$A1 \geq П1$$

$$A2 \geq П2$$

$$A3 \geq ПЗ$$

$$A4 \leq П4$$

Остання нерівність свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стійкості, тобто наявності власних коштів для формування оборотних активів.

Показники фінансового стану страхових компаній наведені у додатку А.

Оцінка фінансової стійкості страхової компанії полягає у визначенні ефективного співвідношення власного і позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності і ліквідності.

Для визначення рівня фінансової стійкості страхової компанії необхідно здійснити аналіз:

- абсолютних показників фінансової стійкості;
- відносних показників фінансової стійкості;
- платоспроможності страхової компанії;

У таблиці 1.3 наведено характеристику абсолютних показників для оцінки фінансового стану страхової компанії.

Таблиця 1.3

Абсолютні показники фінансової стійкості страхової компанії

Показники	Метод розрахунку
1. Показники наявності джерел формування запасів	
Власні джерела формування запасів	Власний капітал - Необоротні активи
Власні та довгострокові позикові джерела формування запасів	(Власний капітал + Довгострокові Зобов'язання)- Необоротні активи
Основні джерела формування запасів	(Власний капітал + Довгострокові Зобов'язання + Корот. Кредити банків та позик)- Необоротні активи

Продовження Табл. 1.3

2. Показники забезпечення запасів джерелами формування	
Надлишок (+) / нестача (-) власних джерел формування запасів	$E_1 = (\text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи}) - \text{Запаси}$
Надлишок (+) / нестача (-) власних та довгострокових позикових джерел формування запасів	$E_2 = (\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові Зобов'язання} - \text{Необоротні активи}) - \text{Запаси}$
Надлишок (+) / нестача (-) основних джерел формування запасів	$E_3 = (\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові Зобов'язання} + \text{Короткострокові Кредити банків та позики} - \text{Необоротні активи}) - \text{Запаси}$

Джерело: [20].

Виділяють 4 типи фінансової стійкості:

- Абсолютна фінансова стійкість $E_1 \geq 0$; $E_2 \geq 0$; $E_3 \geq 0$ – означає, що запаси страховика повністю сформовані за рахунок власного капіталу при цьому страхова компанія може мати високий рівень платоспроможності та незалежності від кредиторів.
- Нормальна фінансова стійкість $E_1 < 0$; $E_2 \geq 0$; $E_3 \geq 0$ - означає, що страхова компанія для формування запасів використовує власний капітал та довгострокові зобов'язання і забезпечення, тобто стабільні джерела, при цьому страховик може мати достатньо високий рівень платоспроможності та забезпечувати зростання рентабельності власного капіталу за рахунок дії фінансового левериджу.
- Нестійка фінансова стійкість $E_1 < 0$; $E_2 < 0$; $E_3 \geq 0$ - означає, що для формування запасів поряд із стабільними (капіталізованими джерелами) страхова компанія використовує кредити і позики, зростає рентабельність власного капіталу за рахунок левериджу, але платоспроможність можна відновити.
- Кризовий фінансовий стан $E_1 < 0$; $E_2 < 0$; $E_3 < 0$ - спостерігається, коли основних джерел не вистачає для формування запасів, тому

страхова компанія залучає кредиторську заборгованість у вигляді прострочених платежів. При цьому страхова компанія є неплатоспроможною та може знаходитися на межі банкрутства.

Поряд із аналізом абсолютних показників фінансової стійкості доцільно здійснювати оцінку і відносних показників (табл.1.4).

Таблиця 1.4

Відносні показники фінансової стійкості страхової компанії

Показники	Методи розрахунку	Норматив	Характеристика
1.Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи}}$	$\geq 0,5$	показує, яку частину у структурі джерел фінансування страхової компанії складає власний капітал.
2.Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{конц.ПК} = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Активи}}$	$< 0,5$	показує частку зобов'язань у структурі джерел фінансування
3.Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{зал.} = \frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$	$1 \leq K \leq 2$	показує скільки активів припадає на 1 грн власного капіталу
4.Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{стійк} = \frac{\text{ВК} + \text{Довгостр. зоб}}{\text{Активи}}$	0,75-0,9	показує частку стабільних джерел у структурі джерел фінансування
5.Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{риз} = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$	< 1	характеризує кількість залученого капіталу в розрахунку на 1 грн власного капіталу і визначається як відношення залученого капіталу до суми власного
6.Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{ман.ВК} = \frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	0,3-0,5	показує якою часткою власного капіталу страхова компанія може вільно маневрувати, тобто вкладати в оборотні активи
7.Коефіцієнт забезпечення запасами	$K_{забЗ} = \frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Запаси}}$	0,5-0,8	показує, яка частка запасів сформована за рахунок власного оборотного капіталу

Джерело: [20].

Одним із основних показників фінансової стійкості страхової компанії є її платоспроможність. Згідно закону України «Про страхування», платоспроможність страхової компанії визначається такими показниками:

1. Фактичний запас платоспроможності = Активи – Нематеріальні активи – Зобов'язання
2. Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин:
 - $\text{НЗП1} = 0,18 * (\text{страхові премії} - 0,5 * \text{страхові премії, передані у перестраховування})$
 - $\text{НЗП2} = 0,26 * (\text{страхові виплати} - 0,5 * \text{страхові виплати, компенсовані перестраховиками})$ [11].

Визначення платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя :

1. Фактичний запас платоспроможності = Валюта балансу - Нематеріальні активи - Сума зобов'язань;
2. Нормативний запас платоспроможності = Загальна величина резерву довгострокових зобов'язань * 0,05 [11].

Фактичний запас платоспроможності повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності на будь – яку дату. Чим більшим є перевищення, тим вищою є платоспроможність страхової компанії. При цьому, нормативний запас платоспроможності відображає мінімальний розмір власних коштів, які повинна мати страхова компанія із врахуванням прийнятих зобов'язань, а фактичний запас відображає наявний обсяг вільних коштів страховика.

Задля стандартизації процедур проведення аналізу фінансової надійності страховиків Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України затвердила Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків, які ґрунтуються на тестах раннього попередження [23].

За допомогою показників тестів раннього попередження здійснюється оцінка активів, капіталу, перестрахової діяльності, страхових резервів, доходності, ліквідності страховика та надається відповідна оцінка його фінансового стану. Багато західноєвропейських країн використовують такі тести раннього попередження, адже вони є зручним та дієвим засобом аналізу фінансового стану.

Показники таких тестів легко обраховуються, адже дані для їх аналізу можна знайти у фінансовій звітності страхової компанії та у спеціалізованій страховій звітності.

Основний принцип тестів раннього попередження ґрунтується на порівнянні фактичних фінансових показників діяльності страхової компанії із визначеними нормативами.

Таблиця 1.5

Фінансові показники діяльності страхових компаній

№ п/п	Показник	Метод розрахунку	Формула
1	Показник дебіторської заборгованості	ПДЗ = $100\% * (\text{Дебіторська заборгованість}) / (\text{Капітал})$	$100 * (\Phi 1 050 + 160 + 170 + 180 + 190 + 200 + 210 + 060) / (\Phi 1 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
2	Показник ліквідності активів	ПЛА = $100\% * (\text{Високоліквідні активи}) / (\text{Зобов'язання})$	$100 * (\Phi 1 230 + 240) / (\Phi 1 430 + 480 + 620 + 630)$
3	Показник ризику страхування	ПРС = $100\% * (\text{Сума чистих премій за всіма полісами}) / (\text{Капітал})$	Життя: $100 * (P1 080 - 090) / (\Phi 1 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$ Не життя: $100 * (P1 010 - 020) / (\Phi 1 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
4	Зворотний показник платоспроможності	ЗПП = $100 * (\text{Загальна сума зобов'язань}) / (\text{Капітал})$	$100 * (\Phi 1 430 + 480 + 620 + 630) / (\Phi 1 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
5	Показник доходності	ПД = $100 * (\text{Чистий прибуток}) / (\text{Капітал})$	$100 * (\Phi 2: 220 (\text{або } 225)) / (\Phi 1 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу)	ПА = $100 * (\text{Виплати і витрати}) / (\text{Сума чистих зароблених премій})$	Не життя: $100 * (P1 240 + 320 + 330 + P3(K)070 - P3(\Pi)070 + P4(K)070 - P4(\Pi)070) / P1 070$

Продовження Табл. 1.5

7	Показник змін у Капіталі	$PЗК = 100 * (\text{Капітал}(t)) / (\text{Капітал}(t-1) - 1)$	$100 * ((\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)(K) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)(\Pi) - 1)$
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	$PЗЧП = 100 * ((\text{Сума чистих премій}(t)) / (\text{Сума чистих премій}(t-1)) - 1)$	Життя: $100 * (P1(\Pi)\ (080-090) / P1(K)\ (080-090) - 1)$ Не життя: $100 * (P1(\Pi)\ (010-020) / P1(K)\ (010-020) - 1)$
9	Показник незалежності від перестраховування	$ПНП = 100 * (\text{Чиста сума премій по всіх полісах}) / (\text{Валова сума премій по всіх полісах})$	Життя: $100 * P1\ (080 - 090) / P1\ 080$ Не життя: $100 * P1\ (010 - 020) / P1\ 010$
10	Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	$ПВРК = 100\% * (\text{Чисті страхові резерви}) / (\text{Капітал})$	Не життя: $100 * (\Phi 1\ 415-416) / (\Phi 1\ 280-010-430-480-620-630)$
11	Показник доходності інвестицій	$ПДІ = 100\% * (\text{Прибуток від фінансової діяльності}) / (\text{Середній обсяг фінансових інвестицій протягом року})$	$200 * \Phi 2\ (110+120+130-140-150-160) / \Phi 1\ (040(\Pi)+045(\Pi) + 220(\Pi) + 040(K)+045(K)+220(K))$

Джерело: [23].

Для порівняння отриманих фактичних значень фінансового стану страхової компанії використовують шкалу оцінки фінансових показників (табл. 1.6).

Проведений аналіз тестів раннього попередження дозволяє визначити рівень фінансової стійкості страхової компанії на основі отриманих оцінок:

- «1» стійка – високе значення фінансових показників;
- «2» задовільна – середнє значення фінансових показників, відсутність значних проблем із фінансовою стійкістю;
- «3» гранична – задовільний фінансовий стан, значення фінансових показників є нижчим середнього рівня;
- «4» незадовільна – нестабільний фінансовий стан.

Таблиця 1.6

Шкала оцінки фінансових показників діяльності страхової компанії

№ п/п	Показник	Шкала	
		Не життя	Життя
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	1.0<=ПДЗ<50 2.50<=ПДЗ<75 3.75<=ПДЗ<100 4.100<=ПДЗ	1. 0<=ПДЗ<50 2. 50<=ПДЗ<75 3. 75<=ПДЗ<100 4. 100<=ПДЗ
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	1.95<=ПЛА 2.80<=ПЛА<95 3.65<=ПЛА<80 4.ПЛА<65	1. 60<=ПЛА 2. 50<=ПЛА<60 3. 40<=ПЛА<50 4. ПЛА<40
3	Показник ризику страхування (ПРС)	1.ПРС<=100 2.100<ПРС<=200 3.200<ПРС<=300 4.300<ПРС	1. ПРС<=300 2. 300<ПРС<=400 3. 400<ПРС<=500 4. 500<ПРС
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1.0<ЗПП<=20 2.20<ЗПП<=50 3.50<ЗПП<=75 4.75<ЗПП, ЗПП<=0	1. 0<ЗПП<=20 2. 20<ЗПП<=50 3. 50<ЗПП<=90 4. 90<ЗПП, ЗПП<=0
5	Показник доходності (ПД)	1.50<ПД 2.25<ПД<=50 3.0<=ПД<=25 4.ПД<0	1. 50<ПД 2. 25<ПД<=50 3. 0<=ПД<=25 4. ПД<0
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	1.ПА<=50 2.50<ПА<=100 3.100<ПА<=110 4.110<ПА	—
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	1.10<ПЗК 2.5<ПЗК<=10 3.0<ПЗК<=5 4.ПЗК<=0	1. 10<ПЗК 2. 5<ПЗК<=10 3. 0<ПЗК<=5 4. ПЗК<=0
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	1.40<=ПЗЧП 2.33<=ПЗЧП<40 3.10<=ПЗЧП<33 4.ПЗЧП<10	1. 40<=ПЗЧП 2. 33<=ПЗЧП<40 3. 10<=ПЗЧП<33 4. ПЗЧП<10
9	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	1.50<=ПЗП 2.40<=ПЗП<50 3.30<=ПЗП<40 4.ПЗП<30, 85<=ПЗП	1. 80<=ПЗП 2.65<=ПЗП<80 3. 50<=ПЗП<65 4. ПЗП<50
10	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1.0< ПВРК <=50 2.50< ПВРК <=75 3.75< ПВРК <=100 4.100<ПВРК, ПВРК <=0	—
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1.10<=ПДІ 2.5<=ПДІ<10 3.0<=ПДІ<5 4.ПДІ<0	1. 30<=ПДІ 2. 10<=ПДІ<30 3. 5<=ПДІ<10 4. ПДІ<5

Джерело: [23].

Відповідно загальна оцінка визначається добутком суми фактичних значень за окремими показниками на відповідні коефіцієнти, із врахуванням виду діяльності страхової компанії (табл.1.7).

Таблиця 1.7

Коефіцієнти для визначення загальної оцінки діяльності страхових компаній

№ п/п	Показник	Коефіцієнт	
		Не життя	Життя
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	0,04	0,05
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	0,10	0,125
3	Показник ризику страхування (ПРС)	0,06	0,075
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	0,18	0,225
5	Показник доходності (ПД)	0,06	0,075
6	Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	0,06	—
7	Показник змін у капіталі (ПЗК)	0,06	0,075
8	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0,06	0,075
9	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	0,18	0,225
10	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	0,16	—
11	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	0,04	0,075

Джерело: [23].

Загальна оцінка округлюється до цілого числа за загальними правилами округлення.

Позитивні результати тестів раннього породження свідчать про відсутність серйозних проблем та стійкий фінансовий стан страхової компанії. Це означає, що страховик може і надалі успішно здійснювати свою операційну діяльність.

Оцінка фінансової стійкості страхової компанії за допомогою тестів раннього попередження має як позитивні так і негативні сторони. З одного боку, це доволі простий та ефективний метод розрахунку, проте, з іншого боку

ці тести були розроблені ще у 2005 році, та містять формули для розрахунків із використанням старих форм звітності, що може представляти труднощі при розрахунку. До того дана методика оцінки фінансової стійкості містить рекомендаційний характер.

За допомогою проведеного аналізу методологічних засад визначення фінансової стійкості страхової компанії, нами було визначено ряд необхідних показників для аналізу. Зокрема показники абсолютної та відносної фінансової стійкості страховика, розрахунок платоспроможності, а також оцінка фінансової стійкості за допомогою тестів раннього попередження.

Таким чином, здійснивши аналіз теоретичних засад визначення фінансової стійкості ми нами було визначено:

1. Дослідженням сутності поняття фінансової стійкості страхової компанії займалося чимало науковців, проте всі їх визначення зводяться до того, що фінансова стійкість - це стан, за якого страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками в умовах впливу внутрішніх та зовнішніх факторів середовища. А умовами забезпечення фінансової стійкості є фінансова надійність та платоспроможність страховика, які є дещо вужчими категоріями. При цьому до основних принципів забезпечення фінансової стійкості належать мобільність, системність, урегульованість, динамічність, кількісне вимірювання, превентивність, оптимальність та каузальність.

2. У своїй діяльності страхова компанія повинна враховувати якомога більше факторів впливу на неї, з метою зміцнення своєї фінансової стійкості. Виділені нами фактори внутрішнього та зовнішнього впливу було поділено на групи. Ендогенні фактори можна згрупувати у дві групи, а саме у групу фінансових та не фінансових факторів. У свою чергу екзогенні фактори можна згрупувати у групи економічних, політичних, соціальних та екологічних факторів. Реалізація одного або декількох факторів утворюють формування ризиків різних типів.

3. Для аналізу фінансової стійкості доцільно використовувати наступні групи показників: абсолютні показники фінансової стійкості, відносні показники фінансової стійкості, аналіз платоспроможності, шляхом визначення нормативного та фактичного рівнів платоспроможності, а також оцінка рівня фінансової стійкості на основі тестів раннього попередження.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ЗА 2017-2019 РОКИ

2.1. Фінансово-економічні показники діяльності страхових компаній

Сучасний розвиток ринкових відносин підвищує вимоги до фінансової стійкості страхових компаній. Адже страхові компанії здатні надавати захист фізичним та юридичним особам в умовах невизначеності та ризику. Фінансова стійкість є основною умовою, задля повноцінного виконання функцій як страховика, так і інституту страхування в цілому. Адже лише фінансово стійка страхова компанія здатна забезпечити своєчасність та повноту розрахунків за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Тому ефективна оцінка фінансової стійкості страхових компаній є актуальною та важливою проблемою в сучасних умовах розвитку страхового ринку України.

Для аналізу фінансової стійкості було обрано три страхові компанії, СК «ТАС», СК «РЗУ Україна» та СК «УНІКА», які є лідерами страхового ринку за страховими преміями та страховими виплатами у 2019 році. Спільною рисою обраних страхових компаній є їх вид економічної діяльності, а саме здійснення інших видів страхування ніж страхування життя.

СК «ТАС» є частиною Інвестиційно-фінансової групи, до якої належать низка фінансових, торгових та промислових структур. Працює в Україні з жовтня 1998 року, на сьогодні входить до десятки лідерів вітчизняного страхування. До складу СК «ТАС» входить 28 регіональних дирекцій та філіалів, 450 центрів продажу, де працює близько 1300 штатних працівників та більше 2000 страхових агентів по всій території України. СК «ТАС» має ліцензії на 32 види страхування, з них 18 – у формі добровільного та 14 – у формі обов'язкового страхування. Страхова компанія «ТАС» є універсальним страховиком та пропонує споживачам більше 80 страхових продуктів. За

результатами першого півріччя 2019 року СК «ТАС» посідає 5 місце страхового ринку за страховими преміями та 4 місце за страховими виплатами.

СК «ПЗУ Україна» створена у 1993 року входить до однієї із найбільших фінансових груп у Східній та Центральній Європі. Станом на 31.12.2019 року у компанії працювало 614 штатних працівників та 3931 страхових агентів. СК «ПЗУ Україна» має ліценції на 30 видів страхування, зокрема 10 – у формі обов’язкового та 20 – у формі добровільного страхування. СК «ПЗУ Україна» є лідером страхового ринку України із туристичного страхування, за преміями е-полісів ОСЦПВ та лідером у категорії страхування сільськогосподарської продукції.

СК «УНІКА» входить до складу UNIQA Insurance Group (Австрія), що займає провідні позиції на ринку страхування Центральної та Східної Європи. На ринку України СК «УНІКА» працює з 1993 року. У її складі є 200 офісів продажів, 28 регіональних дирекцій, 15 генеральних представництв, більше 1000 співробітників. СК «УНІКА» має ліценції на 31 вид страхування, зокрема 12 – у формі обов’язкового та 19 – у формі добровільного страхування. Протягом багатьох років СК «УНІКА» займає лідируючі позиції на страховому ринку України, зокрема за зборами платежів, за страховими виплатами, активами та часткою ринку.

Таблиця 2.1

Загальна характеристика страхових компаній станом на 31.12.2019 року

Показники	ТАС	ПЗУ	УНІКА
Рік заснування	1998	1993	1993
ЄДРПОУ	30115243	20782312	20033533
Місцезнаходження	м.Київ, проспект Пеємоги, буд.65	м.Київ, вул.Січових Стрільців, буд.40	м.Київ, вул. Саксаганського, буд 70А
Кількість центрів продажу	450	100	200
Кількість працівників, ос	1079	661	895
Розмір статутного капіталу, млн..грн	102,0	19,4	155,5

Продовження Табл. 2.1

Загальна вартість активів, млн..грн	2105,9	2789,9	2432,2
Розмір власного капіталу, млн..грн	610,9	567,9	529,7
Розмір чистого прибутку, млн..грн	108,3	107,3	88,9

Джерело: [24-32].

Згідно даних таблиці 2.1 СК «ПЗУ Україна» та СК «УНІКА» є найдосвідченішими серед досліджуваних страхових компаній. Їхня діяльність на страховому ринку України розпочалася у 1993 році, в той час як СК «ТАС» розпочала свою діяльність у 1998 році. Місцезнаходженням усіх трьох страхових компаній є м. Київ. Найбільшу кількість центрів продажу має СК «ТАС» - 450 центрів, в той час як СК «УНІКА» - 200 та СК «ПЗУ Україна» - 100. Відповідно найбільшу кількість працівників теж має СК «ТАС» - 1079 осіб, на другому місці за кількістю працівників СК «УНІКА» - 895 осіб, та СК «ПЗУ Україна» має 661 особу. Натомість найвищий розмір статутного капіталу серед досліджуваних страхових компаній припадає на СК «УНІКА» - 155,5 млн.грн, що на 53,5 млн.грн більше ніж у СК «ТАС» та 136,1 млн.грн. більше ніж у СК «ПЗУ Україна». Найвища загальна вартість активів спостерігається у СК «ПЗУ Україна» - 2789,9 млн.грн, у СК «УНІКА» - 2432,2 млн.грн та у СК «ТАС» - 2105,9 млн.грн. Найбільший розмір власного капіталу був у СК «ТАС» - 610,9 млн.грн, потім у СК «ПЗУ Україна» - 567,9 млн.грн та СК «УНІКА» - 529,7 млн.грн. Найбільш прибутковою за результатами 2019 року була СК «ТАС» із розміром прибутку 108,3 млн.грн. Трішки менший прибуток отримала СК «ПЗУ Україна» - 107,3 млн.грн. Та найменший прибуток серед досліджуваних страхових компаній отримала СК «УНІКА».

Таким чином, СК «ТАС» хоч є й найменш досвідченою страховою компанією, є лідером серед досліджуваних страхових компаній за кількістю центрів продажів, за кількістю працівників, розміром власного капіталу та розміром чистого прибутку.

Розглянемо динаміку обсягу страхових премій страхових компаній за 2017-2019 роки (рис.2.1).

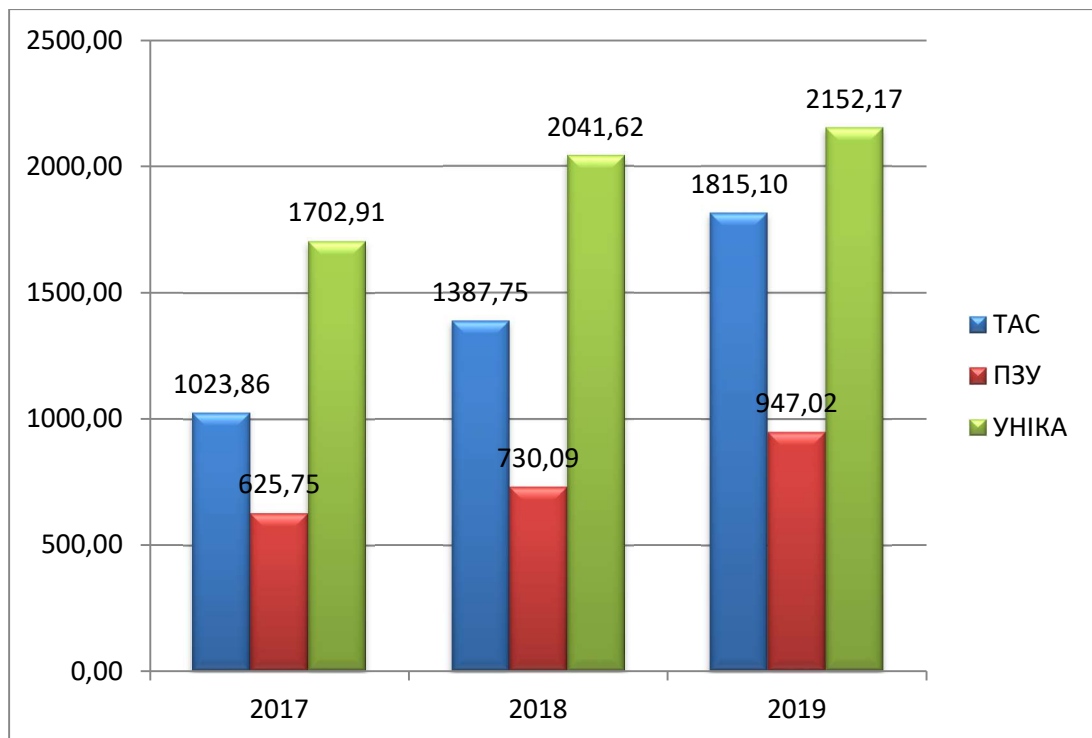

Рис.2.1. Динаміка обсягу страхових премій страхових компаній за 2017-2019 роки*

* - розраховано автором на основі річних звітностей страхових компаній

Серед досліджуваних страхових компаній протягом 2017-2019 років найвищий обсяг страхових премій спостерігався у СК «УНІКА» із позитивною динамікою зростання. Так обсяг страхових премій СК «УНІКА» збільшився із 1702,91 млн.грн у 2017 році до 2152,17 млн.грн у 2019 році. На другому місці за обсягом страхових премій опинилася СК «ТАС». Динаміка страхових премій СК «ТАС» також мала позитивну тенденцію зростання із 1023,86 млн.грн до 1815,10 млн.грн. Найменший обсяг страхових премій спостерігався у СК «ПЗУ Україна», хоча відбулося їх зростання у динаміці. Так обсяг страхових премій СК «ПЗУ Україна» збільшився із 625,75 млн.грн у 2017 році до 947,02 млн.грн у 2019 році. В цілому динаміка обсягу страхових премій страхових компаній протягом 2017-2019 років оцінюється позитивно.

Поряд із динамікою обсягу страхових премій важливо здійснити аналіз обсягу страхових виплат страхових компаній за 2017-2019 роки (рис. 2.2).

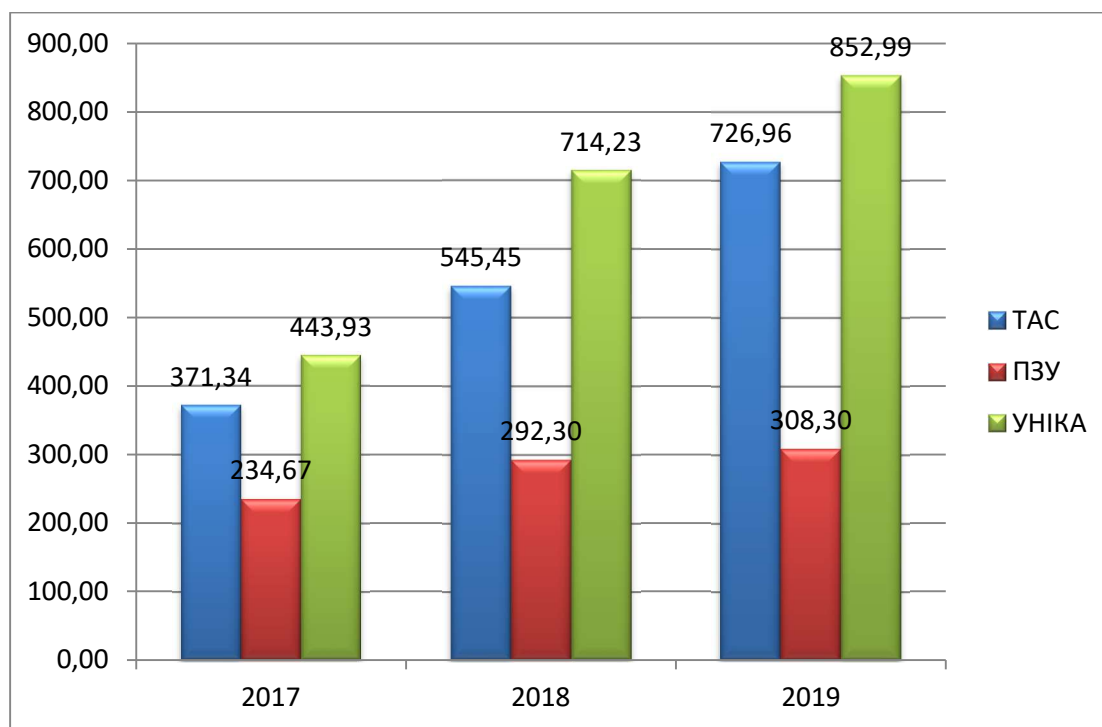

Рис.2.2. Динаміка обсягу страхових виплат страхових компаній за 2017-2019 роки*

* - розраховано автором на основі річних звітностей страхових компаній

Динаміка обсягу страхових виплат страхових компаній мала тенденцію до зростання у всіх досліджуваних страхових компаній. Найвищий рівень страхових виплат спостерігався у СК «УНІКА», їх обсяг страхових виплат збільшився удвічі із 443,93 млн.грн у 2017 році до 852,99 млн.грн у 2019 році. Майже наздоганяє СК «УНІКА» за обсягом страхових виплат СК «ТАС». Адже обсяг страхових виплат СК «ТАС» збільшився із 371,34 млн.грн у 2017 році до 726,96 млн.грн. Найменший обсяг страхових виплат серед досліджуваних страхових компаній спостерігається у СК «ПЗУ Україна». Хоча протягом досліджуваного періоду відбулося зростання обсягу страхових виплат із 234,67 млн.грн до 308,30 млн.грн. В цілому динаміка обсягу страхових виплат досліджуваних страхових компаній оцінюється позитивно.

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників фінансового стану страхових компаній за
2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Показники ліквідності та платоспроможності				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	ТАС	9,41	6,44	4,24
	ПЗУ	0,65	0,63	0,82
	УНІКА	1,87	0,60	3,30
Коефіцієнт швидкої ліквідності	ТАС	12,98	9,24	7,50
	ПЗУ	1,24	1,13	1,34
	УНІКА	2,58	1,55	4,20
Коефіцієнт загальної ліквідності	ТАС	13,04	9,29	7,54
	ПЗУ	1,27	1,15	1,36
	УНІКА	2,58	1,56	4,21
Показники ділової активності				
Коефіцієнт оборотності активів	ТАС	1,01	1,00	0,98
	ПЗУ	0,45	0,39	0,38
	УНІКА	1,21	0,81	0,74
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	ТАС	2,45	3,08	3,42
	ПЗУ	2,48	2,41	2,08
	УНІКА	4,16	4,82	4,48
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	ТАС	8,05	7,93	7,64
	ПЗУ	2,45	2,50	3,17
	УНІКА	9,79	3,01	3,13
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	ТАС	29,31	24,47	23,32
	ПЗУ	1,45	1,36	1,62
	УНІКА	6,00	2,68	2,94
Показники рентабельності				
Рентабельність страхової послуги, %	ТАС	16,95	0,76	14,89
	ПЗУ	10,53	15,29	34,79
	УНІКА	8,81	3,52	10,43
Рентабельність продаж, %	ТАС	6,15	0,30	5,97
	ПЗУ	3,95	6,12	11,33
	УНІКА	2,30	1,23	4,13
Рентабельність активів, %	ТАС	6,22	0,30	5,83
	ПЗУ	1,76	2,36	4,31
	УНІКА	2,77	1,00	3,07
Рентабельність власного капіталу, %	ТАС	13,98	0,92	17,72
	ПЗУ	9,31	13,10	18,89
	УНІКА	9,41	5,84	16,80

Джерело: розраховано автором за даними [24 -32].

Згідно даних таблиці 2.2, протягом досліджуваного періоду показники ліквідності та платоспроможності усіх страхових компаній перевищували встановлені нормативні значення. Зростання даних показників в динаміці оцінюється позитивно, адже це свідчить про як про платоспроможність страхових компаній на дату балансу так і майбутню їх перспективу і надалі залишатися платоспроможними та ліквідними.

Динаміка показників ділової активності страхових компаній за досліджуваний період оцінюється позитивно. Коефіцієнт оборотності активів мав тенденцію до скорочення у всіх страхових компаній, це свідчить про зменшення ефективності використання активів страховиками. При цьому найвище значення показника залишилося у СК «ТАС» - 0,98, у СК «УНІКА» - 0,74 та у СК «ПЗУ Україна» - 0,38. Коефіцієнт оборотності власного капіталу, протягом 2017-2019 був найвищим у СК «УНІКА», причому спостерігалось зростання показника у динаміці, із 4,16 до 4,48, що свідчить про ефективність використання власного капіталу. Динаміка зростання ефективності використання власного капіталу також спостерігалася у СК «ТАС» - відбулося збільшення показника із 2,45 до 3,42. Найнижча ефективність використання власного капіталу серед досліджуваних страхових компаній була у СК «ПЗУ Україна», причому відбулося скорочення показника із 2,48 до 2,08. Зі СК «ТАС» дебітори розраховуються в середньому 7 разів на рік, із СК «ПЗУ Україна» - 2-3 рази на рік, а із СК «УНІКА» - 3 рази на рік, що утричі менше ніж у 2017 році. Натомість сама СК «ТАС» розраховується зі своїми кредиторами 23 раз на рік, СК «ПЗУ Україна» - 1 раз, а СК «УНІКА» - 3 рази на рік.

Протягом досліджуваного періоду спостерігалася нестабільна динаміка показників рентабельності страхових компаній. Найвища рентабельність страхової послуги спостерігалася у СК «ПЗУ Україна», із динамікою зростання із 10,53% до 34,79%. Рентабельність страхової послуги СК «ТАС» значно скоротилася у 2018 році до 0,76%, що пов'язано із скороченням чистого

прибутку страховика, проте збільшилася вже у 2019 році до 14,89%. Рентабельність страхової послуги СК «УНІКА» мала нестабільну динаміку, у 2018 році її рівень скоротився до 3,52%, а у 2019 році збільшився до 10,43%, проте це є найнижчий рівень серед досліджуваних страхових компаній.

Рентабельність продаж є найвищою у СК «ПЗУ Україна» - 11,33% у 2019 році, що утричі більше ніж у 2017 році. У СК «ТАС» рентабельність продаж становить – 5,97%, а у СК «УНІКА» - 4,13%.

Найвища рентабельність активів спостерігалася у СК «ТАС», хоча її динаміка була нестабільною та скоротилася у 2018 році до 0,30%, проте збільшилася до 5,83% у 2019 році. Рентабельність активів СК «ПЗУ Україна» мала позитивну тенденцію до зростання із 1,76% до 4,31%. Натомість рентабельність активів СК «УНІКА» мала тенденцію до скорочення у 2018 році до 1% та зростання у 2019 році до 3,07%.

Станом на 2019 рік найвища рентабельність власного капіталу спостерігалася у СК «ПЗУ Україна» - 18,89%, що удвічі більше ніж у 2017 році. Нестабільна динаміка рентабельності власного капіталу спостерігалася у СК «ТАС», у 2018 році відбулося скорочення рентабельності власного капіталу до 0,92%, проте збільшилася до 17,72% у 2019 році. У СК «УНІКА» також спостерігалася нестабільна динаміка рентабельності власного капіталу, адже у 2018 році відбулося її зниження до 5,84%, а у 2019 році зростання до 16,80%.

В цілому динаміка основних показників фінансового стану страхових компаній протягом 2017-2019 років оцінюється позитивно, проте потребує подальшого аналізу для визначення цієї динаміки на фінансову стійкість страхових компаній.

2.2. Аналіз показників фінансової стійкості страхових компаній

Оцінка фінансової стійкості страхової компанії полягає у визначенні ефективного співвідношення власного і позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності і ліквідності.

Для визначення рівня фінансової стійкості страхової компанії необхідно здійснити аналіз:

- абсолютних показників фінансової стійкості;
- відносних показників фінансової стійкості;
- платоспроможності страхової компанії;

Для аналізу фінансової стійкості було обрано три страхові компанії, СК «ТАС», СК «РЗУ Україна» та СК «УНІКА», які є лідерами страхового ринку за страховими преміями та страховими виплатами у 2019 році.

У табл. 2.3 наведено динаміку абсолютних показників фінансової стійкості страхових компаній за 2017-2019 роки.

Таблиця 2.3

Динаміка абсолютних показників фінансової стійкості страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Власний капітал, тис. грн.	ТАС	450208	450732	610931
	ПЗУ	265452	341037	567960
	УНІКА	415530	430785	529741
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	ТАС	665652	1084145	1410707
	ПЗУ	825585	1277616	1619028
	УНІКА	889740	1780279	1602357
Необоротні активи, тис. грн.	ТАС	486241	788519	1288745
	ПЗУ	519088	740982	947515
	УНІКА	322833	512127	401607
Короткострокові кредити та позики, тис. грн.	ТАС	0	0	0
	ПЗУ	0	0	583
	УНІКА	0	0	0
Запаси, тис. грн.	ТАС	2229	2960	3282
	ПЗУ	3799	4115	2718
	УНІКА	1593	1389	1177

Продовження Табл. 2.3

Власні джерела формування запасів, тис. грн.	ТАС	-36033	-337787	-677814
	ПЗУ	-253636	-399945	-379555
	УНІКА	92697	-81342	128134
Власні та залучені джерела формування запасів, тис. грн.	ТАС	629619	746358	732893
	ПЗУ	571949	877671	1239473
	УНІКА	982437	1698937	1730491
Основні джерела формування запасів, тис. грн.	ТАС	629619	746358	732893
	ПЗУ	571949	877671	1240056
	УНІКА	982437	1698937	1730491
Е1, тис. грн.	ТАС	-38262	-340747	-681096
	ПЗУ	-257435	-404060	-382273
	УНІКА	91104	-82731	126957
Е2, тис. грн.	ТАС	627390	743398	729611
	ПЗУ	568150	873556	1236755
	УНІКА	980844	1697548	1729314
Е3, тис. грн.	ТАС	627390	743398	729611
	ПЗУ	568150	873556	1237338
	УНІКА	980844	1697548	1729314
Тип фінансової стійкості	ТАС	Нормальна		
	ПЗУ	Нормальна		
	УНІКА	абсолютна	нормальна	Абсолютна

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Згідно даних таблиці 2.3, протягом досліджуваного періоду страхова компанія «ТАС» мала нормальну фінансову стійкість, тобто для формування запасів використовувала власний капітал та довгострокові зобов'язання, які зростали протягом досліджуваного періоду із 629619 тис.грн. до 732893 тис.грн. Протягом 2017-2019 років страхова компанія «ТАС» не залучала короткострокові кредити та позики, адже власного капіталу та довгострокових зобов'язань цілком вистачало на покриття як необоротних активів, так і запасів.

Нормальна фінансова стійкість також спостерігалася у страхової компанії «ПЗУ Україна» протягом усього досліджуваного періоду. Для покриття необоротних активів та запасів страхова компанія використовувала власний капітал та довгострокові зобов'язання, які збільшилися у динаміці більш ніж у 2 рази, із 571949 тис.грн до 1239473 тис.грн. У 2019 році страхова компанія залучала короткострокові кредити та позики у сумі 583 тис.грн.

Єдиною страховою компанією, серед досліджуваних, у якої була абсолютна фінансова стійкість була страхова компанія «УНІКА». Так у 2017 та 2019 роках у неї спостерігалася абсолютна фінансова стійкість, а у 2018 – нормальна фінансова стійкість. Це свідчить про те, що у 2017 та 2019 роках, для покриття запасів страхова компанія використовувала тільки власний капітал, а у 2018 році залучала позикові кошти у вигляді довгострокових зобов'язань для формування запасів. Короткострокові кредити та позики страхова компанія «УНІКА» не залучала протягом досліджуваного періоду.

В цілому динаміка абсолютних показників фінансової стійкості усіх трьох страхових компаній оцінюється позитивно.

Динаміка відносних показників фінансової стійкості досліджуваних страхових компаній наведена у табл.2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка відносних показників фінансової стійкості страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	Норматив	2017	2018	2019
Коефіцієнт автономії	ТАС	> 0,5	0,39	0,28	0,29
	ПЗУ		0,17	0,16	0,20
	УНІКА		0,25	0,13	0,22
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	ТАС	< 0,5	0,61	0,72	0,71
	ПЗУ		0,83	0,84	0,80
	УНІКА		0,75	0,87	0,78
Коефіцієнт фінансової залежності	ТАС	1<K<2	2,57	3,56	3,45
	ПЗУ		6,01	6,42	4,91
	УНІКА		4,00	7,83	4,59
Коефіцієнт фінансової стійкості	ТАС	0,75-0,9	0,96	0,96	0,96
	ПЗУ		0,68	0,74	0,78
	УНІКА		0,79	0,66	0,88
Коефіцієнт фінансового ризику	ТАС	<1	1,57	2,56	2,45
	ПЗУ		5,01	5,42	3,91
	УНІКА		3,00	6,83	3,59
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	ТАС	0,3-0,5	1,40	1,66	1,20
	ПЗУ		2,15	2,57	2,18
	УНІКА		2,36	3,94	3,27
Коефіцієнт забезпечення запасами	ТАС	0,5-0,8	282,47	252,15	223,31
	ПЗУ		150,55	213,29	456,02
	УНІКА		616,72	1223,14	1470,26

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Згідно даних таблиці 2.4, протягом досліджуваного періоду у структурі джерел фінансування страхової компанії власний капітал складав від 13 до 39%. Власний капітал СК «ТАС» у структурі джерел фінансування мав тенденцію до скорочення із 39% до 29%, що свідчить про збільшення позикових джерел фінансування. У страхової компанії «ПЗУ Україна» спостерігалася позитивна динаміка зростання частки власного капіталу у структурі джерел фінансування із 17 до 20%. Нестабільна динаміка використання власного капіталу спостерігалася у СК «УНІКА». Так у 2018 році частка власного капіталу суттєво знизилася із 25% до 13%, а у 2019 році зросла до 22%.

Динаміка відносних показників фінансової стійкості свідчить про те, що всі страхові компанії в основному використовують позиковий капітал, через це у них спостерігався високий рівень фінансового ризику, що у декілька разів перевищує нормативне значення. Проте позитивно оцінюється використання стабільних джерел у структурі джерел фінансування у всіх трьох страхових компаній, про що свідчить коефіцієнт фінансової стійкості.

Одним із основних показників фінансової стійкості страхової компанії є її платоспроможність. Згідно закону України «Про страхування», платоспроможність страхової компанії визначається такими показниками:

1. Фактичний запас платоспроможності = Активи – Нематеріальні активи – Зобов'язання
2. Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин:
 - $\text{НЗП1} = 0,18 * (\text{страхові премії} - 0,5 * \text{страхові премії, передані у перестраховування})$
 - $\text{НЗП2} = 0,26 * (\text{страхові виплати} - 0,5 * \text{страхові виплати, компенсовані перестраховиками})$ [5].

Фактичний запас платоспроможності повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності на будь – яку дату. Розрахунок запасу платоспроможності страхових компаній за 2017-2019 роки наведено у табл. 2.5

Таблиця 2.5

Розрахунок платоспроможності страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Активи, тис.грн	ТАС	1157870,00	1606303,00	2105901,00
	ПЗУ	1594049,00	2188337,00	2789982,00
	УНІКА	1662717,00	3374471,00	2432213,00
Нематеріальні активи, тис.грн.	ТАС	1538,00	1317,00	1083,00
	ПЗУ	9990,00	9085,00	13685,00
	УНІКА	12558,00	17307,00	19370,00
Зобов'язання, тис.грн.	ТАС	707662,00	1155571,00	1494970,00
	ПЗУ	1328597,00	1847300,00	2222022,00
	УНІКА	1247187,00	2943686,00	1902472,00
Страхові премії, тис.грн	ТАС	1023863,00	1387745,00	1815100,00
	ПЗУ	625754,00	730089,00	947016,00
	УНІКА	1702912,00	2041616,00	2152170,00
Страхові платежі, сплачені перестраховикам, тис.грн.	ТАС	111807,00	140005,00	165522,00
	ПЗУ	1287795,00	1516950,00	1709187,00
	УНІКА	663515,00	424957,00	265063,00
Страхові виплати, тис.грн.	ТАС	371337,00	545449,00	726963,00
	ПЗУ	234667,00	292298,00	308298,00
	УНІКА	443932,00	714228,00	852988,00
Страхові виплати, компенсовані перестраховикам, тис.грн.	ТАС	52942,00	12801,00	33445,00
	ПЗУ	90109,00	301271,00	254253,00
	УНІКА	120638,00	750501,00	-278728,00
Нормативний запас платоспроможності 1	ТАС	174232,71	237193,65	311821,02
	ПЗУ	-3265,83	-5109,48	16636,05
	УНІКА	246807,81	329244,75	363534,93
Нормативний запас платоспроможності 2	ТАС	89665,16	140152,61	184662,53
	ПЗУ	49299,25	36832,25	47104,59
	УНІКА	99739,38	88134,15	258011,52
Фактичний запас платоспроможності (ФЗП)	ТАС	448670,00	449415,00	609848,00
	ПЗУ	255462,00	331952,00	554275,00
	УНІКА	402972,00	413478,00	510371,00
Нормативний запас платоспроможності (НЗП max)	ТАС	174232,71	237193,65	311821,02
	ПЗУ	49299,25	36832,25	47104,59
	УНІКА	246807,81	329244,75	363534,93
ФЗП/НЗП	ТАС	2,58	1,89	1,96
	ПЗУ	5,18	9,01	11,77
	УНІКА	1,63	1,26	1,40

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Протягом досліджуваного періоду, у досліджуваних страхових компаній спостерігалось перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним, тобто спостерігалось дотримання достатності капіталу на достатньому рівні, що оцінюється позитивно. Найнижчий рівень достатності капіталу спостерігався у страховій компанії СК «УНІКА». Так співвідношення фактичного запасу платоспроможності до нормативного становило – 1,63; 1,26 та 1,40. Трохи вище значення достатності капіталу спостерігалось у страховій компанії «ТАС» - 2,58; 1,89 та 1,96. Найвищий рівень достатності капіталу був у страховій компанії «ПЗУ Україна» - 5,18; 9,01 та 11,77. В цілому динаміка платоспроможності страхових компаній оцінюється позитивно.

Маржа платоспроможності, тобто різниця між фактичним та нормативним запасом платоспроможності страхової компанії мала позитивну тенденцію до зростання, про що свідчить рис.2.3.

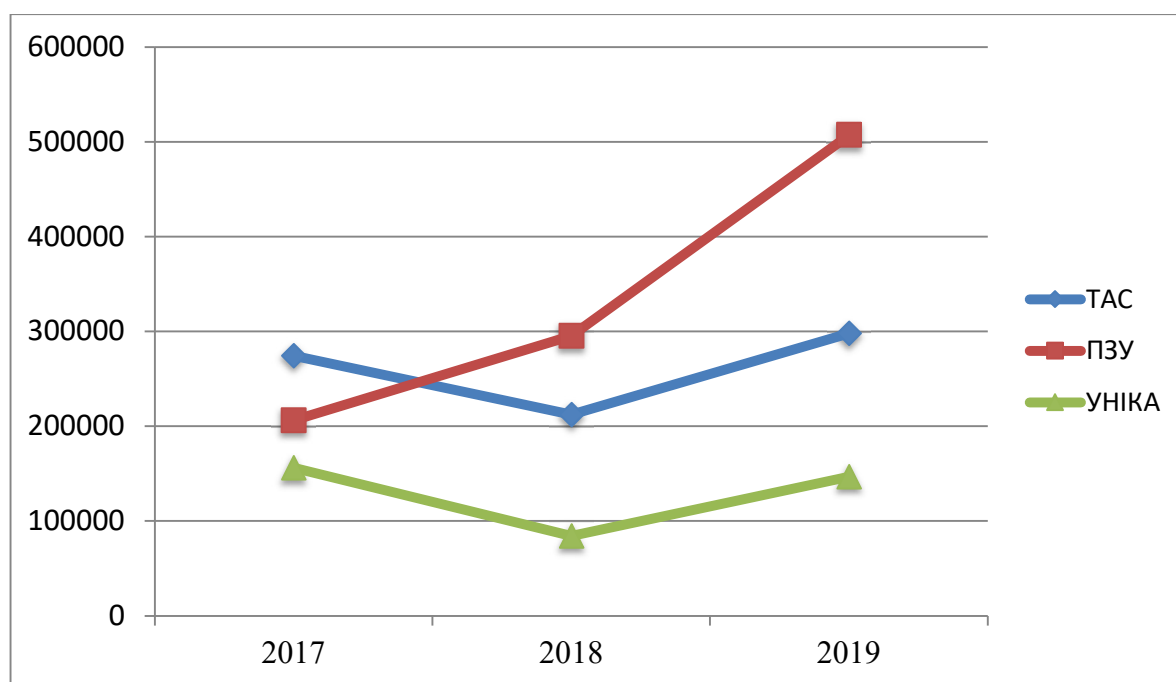

Рис. 2.3. Динаміка маржі платоспроможності страхових компаній за 2017-2019рр.*

*- за даними табл.2.5

Найвищий рівень маржі платоспроможності спостерігався у страховій компанії «ПЗУ Україна», з тенденцією зростання протягом досліджуваного періоду. Нестабільна динаміка маржі платоспроможності була у страхових компаній «ТАС» та «УНІКА». При чому у СК «ТАС» маржа платоспроможності була удвічі більшою ніж у СК «УНІКА».

Одним із методів оцінки фінансової стійкості страховика є дослідження узагальнюючого показника – коефіцієнта фінансової надійності страхової компанії.

Коефіцієнт надійності (K_n) характеризує ступінь ліквідності, платоспроможності та рентабельності страховика, і розраховується за наступною формулою:

$$K_n = \sqrt[3]{K_l * K_p * K_r}, \quad (2.1)$$

Де K_l – коефіцієнт ліквідності

K_p – коефіцієнт платоспроможності

K_r – коефіцієнт рентабельності [33].

Розрахуємо коефіцієнт надійності для досліджуваних страхових компаній.

Таблиця 2.6

Розрахунок коефіцієнта надійності страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019	Абсолютне відхилення	
					2018/2017	2019/2018
Коефіцієнт ліквідності	ТАС	1,64	1,39	1,41	-0,25	0,02
	ПЗУ	1,20	1,18	1,26	-0,02	0,07
	УНІКА	1,33	1,15	1,28	-0,19	0,13
Коефіцієнт платоспроможності	ТАС	0,64	0,39	0,41	-0,25	0,02
	ПЗУ	0,20	0,18	0,26	-0,02	0,07
	УНІКА	0,33	0,15	0,28	-0,19	0,13
Коефіцієнт рентабельності	ТАС	0,06	0,00	0,06	-0,06	0,06
	ПЗУ	0,04	0,06	0,11	0,02	0,05
	УНІКА	0,02	0,01	0,04	-0,01	0,03
Коефіцієнт надійності	ТАС	0,40	0,12	0,33	-0,28	0,21
	ПЗУ	0,21	0,24	0,33	0,03	0,09
	УНІКА	0,22	0,13	0,25	-0,09	0,12

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Протягом досліджуваного періоду, коефіцієнт ліквідності, що характеризує швидкість можливого виконання своїх зобов'язань, мав нестабільну динаміку. У 2018 році спостерігалось скорочення даного показника у динаміці у всіх досліджуваних страхових компаній. Проте у 2019 році спостерігалось зростання коефіцієнта ліквідності у всіх страхових компаній, що оцінюється позитивно, адже відбулося зростання швидкості можливого виконання своїх зобов'язань.

Коефіцієнт платоспроможності, що характеризує достатність власних засобів страхової компанії для виконання своїх зобов'язань протягом 2017-2019 років теж мав нестабільну динаміку. Скорочення показника у 2018 році було зумовлено більшими темпами зростання зобов'язань страхових компаній в порівнянні із темпами зростання капіталу. Натомість зростання показника у 2019 році свідчить про нарощення капіталу страхових компаній, що оцінюється позитивно.

Значення коефіцієнта рентабельності страхових компаній є доволі низьким, проте у 2019 році спостерігалось зростання коефіцієнта рентабельності в динаміці у всіх страхових компаній, що свідчить про збільшення прибутковості їх діяльності.

Динаміка коефіцієнта надійності досліджуваних страхових компаній, оцінюється позитивно, не зважаючи на зменшення показника у 2018 році. Адже вже у 2019 році спостерігалось його збільшення у всіх досліджуваних страхових компаній.

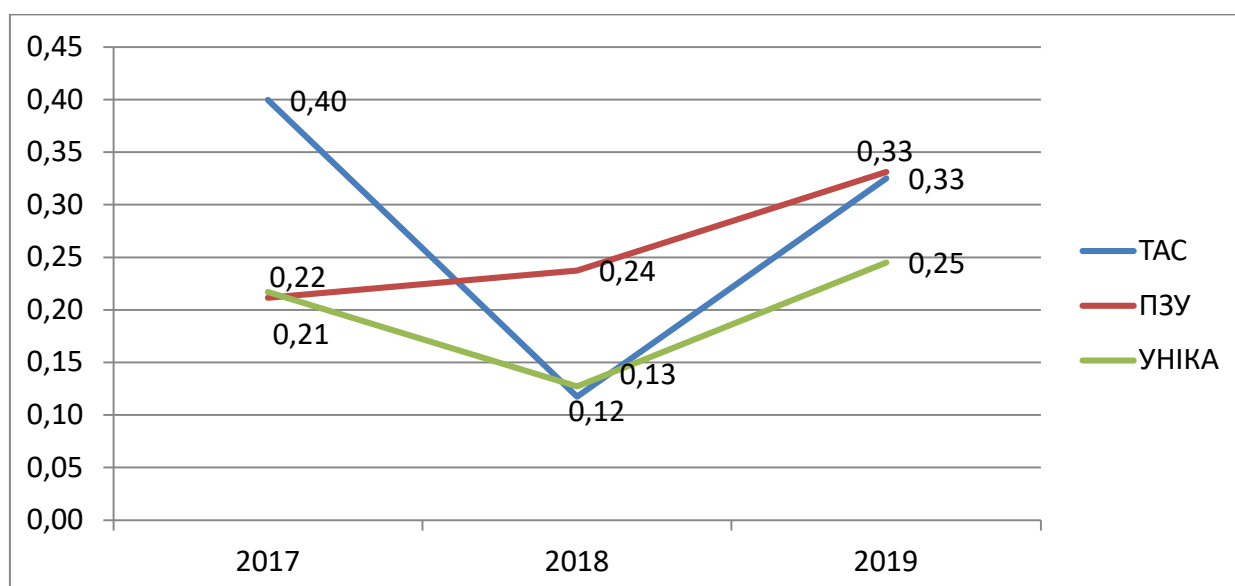

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта надійності досліджуваних страхових компаній за 2017-2019 роки*

*- за даними табл.2.6

У страховій компанії «ТАС» спостерігалася нестабільна динаміка коефіцієнта надійності протягом досліджуваного періоду. Так у 2018 році відбулося суттєве скорочення показника із 0,4 до 0,12, що було зумовлено зменшенням коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності та рентабельності. Проте вже у 2019 році коефіцієнт надійності СК «ТАС» становив 0,33, що на 0,21 більше ніж у 2018 році.

У СК «ПЗУ Україна» протягом досліджуваного періоду спостерігалася позитивна динаміка зростання показника із 0,22 у 2017 році до 0,33 у 2019 році.

Нестабільна динаміка коефіцієнта надійності спостерігалася у СК «УНІКА». У 2018 році відбулося скорочення показника до 0,13, проте у 2019 році спостерігалася зростання показника до 0,25.

Серед досліджуваних страхових компаній найвище значення коефіцієнта надійності спостерігалася у СК «ТАС» та СК «ПЗУ Україна».

2.3. Організація тестів раннього попередження

Для аналізу діяльності страховиків було розроблено Рекомендації щодо здійснення аналізу діяльності страховиків працівниками Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, своєчасного виявлення ризиків у діяльності страховиків. Тому, на прикладі СК «ТАС», СК «ПЗУ Україна» та СК «УНІКА» проведемо аналіз їх фінансового стану за допомогою тестів раннього попередження, щоб оцінити ризики діяльності страхових компаній, визначимо рівень їх фінансової надійності проаналізувавши капітал, активи, перестраховування, страхові резерви, дохідність та ліквідність. Тому, визначимо показники тестів раннього попередження СК «ТАС», СК «ПЗУ Україна» та СК «УНІКА» за 2017-2019 рр. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Визначення показників тестів раннього попередження страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Показник дебіторської заборгованості	ТАС	31,6	44,4	45,0
	ПЗУ	112,5	83,8	54,8
	УНІКА	60,5	256,7	51,1
Показник ліквідності активів	ТАС	55,9	24,5	24,1
	ПЗУ	24,6	19,4	22,4
	УНІКА	53,7	23,8	52,1
Показник ризику страхування	ТАС	180,1	214,6	241,2
	ПЗУ	369,2	424,1	308,9
	УНІКА	145,2	169,5	178,8
Зворотній показник платоспроможності	ТАС	157,2	256,4	244,7
	ПЗУ	500,5	541,7	391,2
	УНІКА	300,1	683,3	359,1
Показник доходності	ТАС	14,0	0,9	17,7
	ПЗУ	9,3	13,1	18,9
	УНІКА	9,4	5,8	16,8
Показник обсягів страхування (андерайтингу)	ТАС	45,8	56,4	49,3
	ПЗУ	23,9	20,2	17,6
	УНІКА	73,6	97,8	90,1

Продовження Табл. 2.7

Показник змін у капіталі	ТАС	116,2	100,1	135,5
	ПЗУ	65,7	128,5	166,5
	УНІКА	156,5	103,7	123,0
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	ТАС	131,0	119,3	152,3
	ПЗУ	120,9	147,6	121,3
	УНІКА	127,8	121,0	129,7
Показник незалежності від перестраховування	ТАС	79,2	69,7	81,2
	ПЗУ	57,6	70,8	81,5
	УНІКА	46,9	48,1	55,4
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	ТАС	119,5	205,1	196,8
	ПЗУ	177,8	213,4	149,3
	УНІКА	93,9	113,0	112,9
Показник доходності інвестицій	ТАС	56,4	59,9	40,4
	ПЗУ	30,3	38,4	59,8
	УНІКА	22,5	21,9	29,6

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Показники, що використовуються як тести раннього попередження, можна згрупувати у 3 групи.

Перша група показників характеризує склад та структуру активів страховика та взаємозв'язок між активами та зобов'язаннями. Протягом досліджуваного періоду динаміка показників першої групи мала наступну динаміку:

- Показник дебіторської заборгованості, що свідчить про співвідношення між дебіторською заборгованістю та чистим капіталом страховика мав тенденцію до зростання у СК «ТАС» із 31,6% до 45%; тенденцію скорочення у СК «ПЗУ Україна» із 112,5% до 54,8%; нестабільну тенденцію у СК «УНІКА», у 2018 оці відбулося зростання показника до 256,7%, проте у 2019 році значення показника скоротилося до 51,1%.
- Показник ліквідності активів, який визначає, яка частка зобов'язань страховика покривається високоліквідними активами протягом 2017-2019 років в усіх страхових компаніях мав тенденцію до скорочення, що свідчить про зниження ліквідності страхових компаній. Найвище значення показника спостерігалось у СК «УНІКА», його скорочення відбулося із 53,7% до 52,1%. Дворазове зменшення показника спостерігалось у СК

«ТАС» із 55,9% до 24,1%. Найнижче значення показника спостерігалось у СК «ПЗУ Україна», із скороченням показника ліквідності активів із 24,6% до 22,4%.

- Зворотній показник платоспроможності, що показує співвідношення між загальною сумою зобов'язань і можливістю їх покриття чистим капіталом мав зростаючу тенденцію у СК «ТАС» із 157,2% до 244,7% та у СК «УНІКА» із 300,1% до 359,1%. Натомість лише у СК «ПЗУ Україна» спостерігалось скорочення показника із 500,5% до 391,2%.

До другої групи показників належать показники ефективності страхової діяльності, які мали наступну динаміку.

- Показник ризику страхування, який характеризує обсяги страхової діяльності порівняно із реальними можливостями страховика відповідати за страховими зобов'язаннями власними вільними коштами. Найвище значення показника спостерігалось у СК «ПЗУ Україна», хоча протягом 2017-2019 років відбулося його скорочення із 369,2% до 308,9%. У СК «ТАС» впродовж досліджуваного періоду показник ризику страхування збільшився із 180,1% до 241,2%. Тенденція зростання показника також спостерігалася у СК «УНІКА» - із 145,2% до 178,8%.
- Показник обсягів страхування (андерайтингу), показує співвідношення між витратами компанії на відшкодування збитків та сумою чистих зароблених премій мав тенденцію до зростання протягом 2017-2019 років у СК «ТАС» із 45,8% до 49,3% та у СК «УНІКА» із 73,6% до 90,1%. Натомість протилежна динаміка показника спостерігалася у СК «ПЗУ Україна» у якої відбулося скорочення із 23,9% до 17,6%.
- Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами, що відображає темпи приросту величини чистих премій страховика мав зростаючу тенденцію протягом досліджуваного періоду у всіх страхових компаній. Зокрема у СК «ТАС» відбулося зростання із 131% до 152,3%, у СК «ПЗУ Україна» - із 120,9% до 121,3% та у СК «УНІКА» - із 127,8% до 129,7%.

- Показник незалежності від перестраховування, що показує співвідношення між сумою чистих премій за всіма страховими полісами та сумою валових премій за цими ж страховими полісами мав зростаючу тенденцію протягом досліджуваного періоду у всіх страхових компаній. Найбільш незалежною від перестраховування є СК «ТАС», причому значення показника збільшилося із 79,2% до 81,2%. Зростання незалежності від перестраховування також спостерігалася у СК «ПЗУ Україна» із 57,6% до 81,5%. Серед досліджуваних страхових компаній найнижче значення показника незалежності від перестраховування спостерігалася у СК «УНІКА», хоча відбулося зростання показника у динаміці із 46,9% до 55,4%.
- Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу, що характеризує співвідношення між страховими зобов'язаннями та величиною чистого капіталу мав тенденцію до зростання у СК «ТАС» із 119,5% до 196,8% та у СК «УНІКА» - із 93,9% до 112,9%. Скорочення показника відбулося у СК «ПЗУ Україна» із 177,8% до 149,3%.

До третьої групи належать показники доходності та рентабельності, що мали наступну динаміку:

- Показник доходності, який показує суму чистого прибутку на одиницю чистого капіталу страховика мав тенденцію до зростання в усіх страхових компаніях. Зокрема у СК «ТАС» відбулося зростання показника із 14% до 17,7%, у СК «ПЗУ Україна» - із 9,3% до 18,9%, у СК «УНІКА» - із 9,4% до 16,8%.
- Показник змін у капіталі, що відображає темпи приросту чистого капіталу страховика був найвищим у СК «ПЗУ Україна», причому відбулося зростання показника із 65,7% до 166,5%. Зростання показника також відбулося у СК «ТАС» із 116,2% до 135,5%. Скорочення показника спостигалося у СК «УНІКА» із 156,5% до 123%.
- Показник доходності інвестицій, що характеризує рентабельність фінансових вкладень страхової компанії був найвищим у СК «ПЗУ

Україна», причому відбулося зростання показника із 30,3% до 59,8%. Скорочення показника спостерігалось у СК «ТАС» із 56,4% до 40,4%. Найнижче значення показника доходності інвестицій спостерігалось у СК «УНІКА», хоча протягом 2017-2019 років відбулося зростання показника із 22,5% до 29,6%.

Порівняємо розрахункові значення з відповідною шкалою значень та визначимо фактичну оцінку кожного показника досліджуваних страхових компаній за 2017-2019 роки (табл.2.8).

Визначивши фактичні оцінки фінансових показників діяльності страхової компанії, можемо зробити висновок, що найкращі значенням отримали такі показники: показник ризику страхування, показник змін у капіталі, показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами та показник доходності інвестицій. Проте, це не говорить про їх вплив на фінансову стійкість, для цього, щоб відповідним чином оцінити ступінь впливу Нацфінпослуг передбачає коригувальні коефіцієнт, які виконують вагову роль щодо фінансових показників.

Таблиця 2.8

Фактичні оцінки фінансових показників діяльності страхових компаній
за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Показник дебіторської заборгованості	ТАС	1	1	1
	ПЗУ	4	3	2
	УНІКА	2	4	2
Показник ліквідності активів	ТАС	4	4	4
	ПЗУ	4	4	4
	УНІКА	4	4	4
Показник ризику страхування	ТАС	1	1	1
	ПЗУ	1	1	1
	УНІКА	1	1	1
Зворотній показник платоспроможності	ТАС	4	4	4
	ПЗУ	4	4	4
	УНІКА	4	4	4

Продовження Табл. 2.8

Показник доходності	ТАС	4	4	4
	ПЗУ	4	4	4
	УНІКА	4	4	4
Показник обсягів страхування (андерайтингу)	ТАС	1	2	1
	ПЗУ	1	1	1
	УНІКА	2	3	3
Показник змін у капіталі	ТАС	1	1	1
	ПЗУ	1	1	1
	УНІКА	1	1	1
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	ТАС	1	1	1
	ПЗУ	1	1	1
	УНІКА	1	1	1
Показник незалежності від перестраховування	ТАС	1	1	1
	ПЗУ	1	1	1
	УНІКА	2	2	1
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	ТАС	4	4	4
	ПЗУ	4	4	4
	УНІКА	3	4	4
Показник доходності інвестицій	ТАС	1	1	1
	ПЗУ	1	1	1
	УНІКА	1	1	1

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Загальна оцінка фінансової стійкості визначається як сума фактичних оцінок за окремими показниками, помножених на відповідний коефіцієнт (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Визначення загальної оцінки діяльності страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Показник дебіторської заборгованості	ТАС	0,04	0,04	0,04
	ПЗУ	0,16	0,12	0,08
	УНІКА	0,08	0,16	0,08
Показник ліквідності активів	ТАС	0,4	0,4	0,4
	ПЗУ	0,4	0,4	0,4
	УНІКА	0,4	0,4	0,4
Показник ризику страхування	ТАС	0,06	0,06	0,06
	ПЗУ	0,06	0,06	0,06
	УНІКА	0,06	0,06	0,06

Продовження Табл. 2.9

Зворотній показник платоспроможності	ТАС	0,72	0,72	0,72
	ПЗУ	0,72	0,72	0,72
	УНІКА	0,72	0,72	0,72
Показник доходності	ТАС	0,24	0,24	0,24
	ПЗУ	0,24	0,24	0,24
	УНІКА	0,24	0,24	0,24
Показник обсягів страхування (андерайтингу)	ТАС	0,06	0,12	0,06
	ПЗУ	0,06	0,06	0,06
	УНІКА	0,12	0,18	0,18
Показник змін у капіталі	ТАС	0,06	0,06	0,06
	ПЗУ	0,06	0,06	0,06
	УНІКА	0,06	0,06	0,06
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	ТАС	0,06	0,06	0,06
	ПЗУ	0,06	0,06	0,06
	УНІКА	0,06	0,06	0,06
Показник незалежності від перестраховання	ТАС	0,18	0,18	0,18
	ПЗУ	0,18	0,18	0,18
	УНІКА	0,36	0,36	0,18
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	ТАС	0,64	0,64	0,64
	ПЗУ	0,64	0,64	0,64
	УНІКА	0,48	0,64	0,64
Показник доходності інвестицій	ТАС	0,04	0,04	0,04
	ПЗУ	0,04	0,04	0,04
	УНІКА	0,04	0,04	0,04
Загальна оцінка	ТАС	3	3	3
	ПЗУ	3	3	3
	УНІКА	3	3	3
	ТАС	Гранична	Гранична	Гранична
	ПЗУ	Гранична	Гранична	Гранична
	УНІКА	Гранична	Гранична	Гранична

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Здійснивши загальну оцінку діяльності страхових компаній за 2017-2019 роки за допомогою тестів раннього попередження ми визначили, що у всіх досліджуваних страхових компаній спостерігалася гранична оцінка. Це означає, що фінансовий стан страхових компаній є задовільним, проте їх фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній.

Відповідно до системи оцінювання фінансової стійкості страхових компаній за допомогою тестів раннього попередження, можна запропонувати

наступну якісну шкалу оцінювання рівня фінансової стійкості страховика (табл.2.10).

Таблиця 2.10

Шкала оцінювання рівня фінансової стійкості страховика

Рівень фінансової стійкості страховика			
Кризова	Незадовільна	Нормальна	Абсолютна
$0 < \Phi C \leq 0,25$	$0,25 < \Phi C \leq 0,5$	$0,5 < \Phi C \leq 0,75$	$0,75 < \Phi C \leq 1$

Джерело: [23].

Так згідно запропонованої шкали оцінювання рівня фінансової стійкості страховика протягом 2017-2019 років у досліджуваних страхових компаній спостерігався незадовільний рівень фінансової стійкості страховика. Це свідчить про порушення фінансового стану страхових компаній, що супроводжується зниженням їх надійності та платоспроможності. Також у разі значних страхових виплат у страхових компаній можуть виникнути фінансові труднощі. Проте страхові компанії мають реальні можливості для відновлення фінансової стабільності та покращення результатів своєї діяльності за умови впровадження ефективних механізмів управління ресурсним потенціалом.

Таким чином, оцінка фінансової стійкості страховика за допомогою тестів раннього попередження дозволяє достовірно оцінити фінансовий стан страховика та його фінансову стійкість. Проте розрахунок показників тестів раннього попередження потребує методологічного перегляду у зв'язку із оновленням форм фінансової звітності, що дещо ускладнює процес розрахунку. У досліджуваних страхових компаній протягом 2017-2019 років спостерігалась гранична оцінка фінансової стійкості, що свідчить про задовільний фінансовий стан страхових компаній, проте значення фінансових показників є низькими. Відповідно до системи оцінювання фінансової стійкості страхових компаній за допомогою тестів раннього попередження було запропоновано якісну шкалу оцінювання рівня фінансової стійкості страховика, згідно якої протягом 2017-2019 років у досліджуваних страхових компаній спостерігався незадовільний рівень фінансової стійкості страховика.

Отже, здійснивши оцінку фінансової стійкості страхових компаній за 2017-2019 роки було визначено:

1. Для аналізу фінансової стійкості було обрано три страхові компанії, СК «ТАС», СК «PZU Україна» та СК «УНІКА», які є лідерами страхового ринку за страховими преміями та страховими виплатами у 2019 році. Спільною рисою обраних страхових компаній є їх вид економічної діяльності, а саме здійснення інших видів страхування ніж страхування життя.
2. Проведений аналіз динаміки основних показників фінансового стану страхових компаній за 2017-2019 роки свідчить про високі показники ліквідності та платоспроможності страхових компаній. Позитивно оцінюється також динаміка показників ділової активності та рентабельності.
3. Протягом досліджуваного періоду страхова компанія «ТАС» мала нормальну фінансову стійкість, тобто для формування запасів використовувала власний капітал та довгострокові зобов'язання, які зростали протягом досліджуваного періоду. Страхова компанія «ТАС» не залучала короткострокові кредити та позики, адже власного капіталу та довгострокових зобов'язань цілком вистачало на покриття як необоротних активів, так і запасів. Нормальна фінансова стійкість також спостерігалася у страховій компанії «ПЗУ Україна» протягом усього досліджуваного періоду. Для покриття необоротних активів та запасів страхова компанія використовувала власний капітал та довгострокові зобов'язання, які збільшилися у динаміці. Єдиною страховою компанією, серед досліджуваних, у якої була абсолютна фінансова стійкість була страхова компанія «УНІКА». Так у 2017 та 2019 роках у неї спостерігалася абсолютна фінансова стійкість, а у 2018 – нормальна фінансова стійкість. Це свідчить про те, що у 2017 та 2019 роках, для покриття запасів страхова компанія використовувала тільки власний капітал, а у 2018 році залучала позикові кошти у вигляді довгострокових зобов'язань для формування запасів.
4. Динаміка відносних показників фінансової стійкості свідчить про те, що всі страхові компанії в основному використовують позиковий капітал, через це у

них спостерігався високий рівень фінансового ризику, що у декілька разів перевищує нормативне значення. Проте позитивно оцінюється використання стабільних джерел у структурі джерел фінансування у всіх трьох страхових компаній, про що свідчить коефіцієнт фінансової стійкості.

5. У досліджуваних страхових компаній спостерігалось перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним, тобто спостерігалось дотримання достатності капіталу на достатньому рівні, що оцінюється позитивно. Найнижчий рівень достатності капіталу спостерігався у страховій компанії СК «УНІКА». Так співвідношення фактичного запасу платоспроможності до нормативного становило – 1,63; 1,26 та 1,40. Трохи вище значення достатності капіталу спостерігалось у страховій компанії «ТАС» - 2,58; 1,89 та 1,96. Найвищий рівень достатності капіталу був у страховій компанії «ПЗУ Україна» - 5,18; 9,01 та 11,77. В цілому динаміка платоспроможності страхових компаній оцінюється позитивно.
6. У досліджуваних страхових компаній протягом 2017-2019 років спостерігалась гранична оцінка фінансової стійкості, що свідчить про задовільний фінансовий стан страхових компаній, проте значення фінансових показників є низькими. Відповідно до системи оцінювання фінансової стійкості страхових компаній за допомогою тестів раннього попередження було запропоновано якісну шкалу оцінювання рівня фінансової стійкості страховика, згідно якої протягом 2017-2019 років у досліджуваних страхових компаній спостерігався незадовільний рівень фінансової стійкості страховика.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

3.1. Заходи зміцнення фінансової стійкості страхових компаній

За умов ринкової економіки фінансова стійкість є основною умовою стабільної діяльності страховика. Адже саме стійкість є якісною відмінною ознакою стану страхової компанії, умовою її життєздатності та конкурентоспроможності, а також основою стабільності на ринку. На фінансову стійкість страховика впливає низка різноманітних фінансово-економічних чинників. Однак, важливо усвідомлювати, що забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості дозволяє не лише долати будь-які економічні труднощі та перешкоди, але й сприяє підтримці фінансового стану страхової компанії на відповідному рівні, що дозволяє функціонувати й розвиватися. Також чим вища фінансова стійкість, тим більше страхова компанія захищена від ймовірних та раптових змін ринкової кон'юнктури, а отже має менший ризик банкрутства.

Поняття фінансової стійкості є складним та насамперед пов'язаним із структурою активів та пасивів страховика, а також ефективністю їх використання. Рівень фінансової стійкості впливає на конкурентоспроможність страхових компаній, на їх потенціал у діловому співробітництві, ефективність реалізації економічних інтересів учасників фінансових відносин. Також важливе значення фінансової стійкості суб'єктів господарювання відіграє для економіки.

Для того, щоб забезпечити оптимальний рівень фінансової стійкості страховій компанії необхідно мати гнучку структуру капіталу, та організовувати рух капіталу так, щоб підтримувати постійне перевищення доходів над витратами задля забезпечення платоспроможності. Тому саме

ефективне управління формуванням та використанням фінансових ресурсів страховика, а саме управління структурою капіталу є основою забезпечення його фінансової стійкості.

Фінансова стійкість страховика та ефективність його діяльності в більшій мірі залежить від якості управління оборотними активами, а саме від обсягу оборотних коштів та їх видів, від величини запасів і грошових коштів. Ефективним буде зменшення обсягів оборотних запасів для використання вивільнених коштів та збільшення доходу страхової компанії.

Також важливим фактором, який впливає на фінансову стійкість та відповідно на управління нею є склад і структура фінансових ресурсів та стратегія управління ними. Адже чим більше у страховика власних коштів, тим більш фінансово стійким воно є. При цьому важливим є загальний обсяг прибутку, а також порядок його розподілу.

В процесі дослідження було встановлено, що на протязі 2017-2019 років досліджувані страхові компанії, а саме СК «ТАС», СК «PZU Україна» та СК «УНІКА» мали нормальну та абсолютну фінансову стійкість. Щоб і на далі підтримувати стійкий фінансовий стан страховикам необхідно:

1. Забезпечити оптимальний баланс між власними та позиковими коштами. Для цього слід розрахувати умову фінансової рівноваги, яка має стати нормативною базою для управління фінансової стійкості страховика та його платоспроможності. В той же ж час не дозволяти збільшувати позикові ресурси і нерационально використовувати вже наявні основні засоби. Дана рівновага також вимагає певні обмеження на обсяг зобов'язань страховика перед працівниками, постачальниками, кредиторами, бюджетом, інвесторами і банками.
2. Забезпечення ефективної тарифної політики шляхом збалансування дохідної та витратної частини фінансів страховика.
3. Забезпечити прибутковість діяльності. Основною умовою стійкого фінансового стану страховика в майбутньому є очікуваний обсяг

прибутку страхової компанії. Доволі ефективним засобом оптимізації фінансово стану є раціональний розподіл чистого прибутку.

4. Оптимізувати обсяги товарно-матеріальних запасів, обсяг та структуру дебіторської заборгованості, скоротити тривалість виробничого, операційного та фінансового циклів .
5. Підвищити рівень конкурентоспроможності продукції та послуг завдяки проведенню ефективної маркетингової політики та забезпечення лояльності своїх клієнтів та партнерів.
6. Впровадити оперативний механізм фінансової стабілізації, спрямованої на зменшення фінансових зобов'язань та збільшення грошових активів, з метою оптимізації ліквідності.
7. Удосконалення програми перестраховування, що є частиною забезпечення безпеки страховика від настання ймовірних втрат.
8. Оптимізувати збутову політику за рахунок забезпечення високої якості продукції та послуг із розширенням ринків збуту.
9. Збільшити обсяг грошових активів, які забезпечують покриття поточних зобов'язань.
10. Поліпшити рівень ліквідності, за рахунок удосконалення структури оборотних активів.
11. Впроваджувати інноваційні технології у страхову діяльність, що сприятиме збільшенню прибутку та забезпеченню фінансової стійкості страховика [34,35,36].

Від того наскільки ефективно використовуються фінансові ресурси, залежить фінансовий стан та фінансова стійкість страховика. Тому підвищення ефективності використання фінансових ресурсів є одним із основних завдань кожної страхової компанії, що сприятиме підтримці наявної абсолютної та нормальної фінансової стійкості.

Для ефективного використання фінансових ресурсів необхідно вдосконалювати і розвивати наявні, а також розробляти нові підходи.

Ефективність використання фінансових ресурсів полягає у ефективному використанні грошових коштів.

Для удосконалення оптимізації джерел формування та використання фінансових ресурсів доцільно запропонувати такі шляхи:

- 1) вибір ефективних джерел залучення фінансових ресурсів за допомогою проведення розрахунків вартості залучення фінансових ресурсів із кожного джерела;
- 2) забезпечення контролю за станом фінансових ресурсів;
- 3) збільшення обсягів реалізації продукції та послуг;
- 4) використання прогресивних форм організації праці;
- 5) виявлення пріоритетних напрямів використання фінансових ресурсів у сучасних умовах.

Для забезпечення стійкого фінансового стану страховика необхідно постійно здійснювати контроль і вживати адекватні заходи щодо формування і використання фінансових ресурсів з врахуванням стратегічних і тактичних завдань його діяльності на ринку.

Для того щоб покращувати свій фінансовий стан страховій компанії необхідно зменшувати вихідні грошові потоки та збільшувати вхідні грошові потоки. Зменшення вихідних грошових потоків може відбуватися за рахунок: зниження витрат на собівартість продукції; підбору якісного кваліфікованого персоналу, що зменшить витрати на фонд оплати праці; здійснення реальних та фінансових інвестицій тощо. Збільшення вхідних грошових потоків може відбуватися за рахунок: збільшення обсягів реалізації продукції; продажу основних засобів; рефінансування дебіторської заборгованості; залучення зовнішніх інвестицій тощо.

Також одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- проведення реструктуризації активів страховика;
- здійснення заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів .

Одним із важливих заходів зміцнення фінансової стійкості досліджуваних страхових компаній в майбутньому є посилення роботи зі стягнення дебіторської заборгованості. Наслідком чого стане збільшення частки грошових коштів, прискорення оборотності оборотних коштів, зростання забезпеченості власними оборотними засобами, прискорення оборотності дебіторської заборгованості і як результат відбудуться більш частіші надходження коштів від дебіторів та збільшиться запас міцності. До найбільш ефективних заходів управління дебіторською заборгованістю належать:

- здійснювати аналіз фінансового стану дебіторів;
- вести список боржників;
- вчасно визначати сумнівну заборгованість;
- зупиняти відносини з дебіторами, які порушили умови договору;
- систематично проводити інвентаризацію дебіторської заборгованості ;
- контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- визначати ступінь ризику несплати рахунків покупцями;
- застосовувати забезпечення виконання зобов'язань: штраф, пеня, застава, гарантія;
- вести претензійну роботу тощо [37, 38].

Підтримувати абсолютну фінансову стійкість страховикам допоможе утримування лідируючих позицій на ринку. Тому для підтримки конкурентоспроможності страхових компаній необхідно постійно шукати можливості для покращення якості продукції та послуг; здійснювати пошук шляхів для досягнення найбільш низької собівартості продукції; розширювати інвестиційну діяльність; оптимізувати політику збуту продукції; раціонально управляти асортиментом послуг.

Таким чином, для зміцнення фінансової стійкості досліджуваних страхових компаній необхідно знаходити резерви для збільшення темпів нагромадження власних джерел. Також важливим є пошук оптимальної

структури фінансових ресурсів, за якої страхова компанія зможе вільно маневрувати грошовими коштами, забезпечуватиме безперебійний процес надання послуг шляхом ефективного їх використання. Забезпечення фінансової стійкості на належному рівні дозволяє страховику функціонувати та розвиватися, тим самим забезпечуючи фінансову незалежність, рівновагу активів та пасивів, будучи інвестиційно привабливим та платоспроможним. Тому ефективне управління та зміцнення фінансової стійкості страховика є фундаментом для його фінансової стабільності та подальшого розвитку.

3.2. Оптимізація структури капіталу як внутрішнього резерву забезпечення фінансової стійкості страховика

Забезпечення фінансовими ресурсами є необхідною умовою розвитку та діяльності страховика. Окрім власних коштів, для фінансування своєї діяльності та її розширення, страхова компанія залучає позикові ресурси. Проте, окрім розширення та фінансування діяльності, використання позикових коштів створює загрозу діяльності страхової компанії та її автономії, а також збільшує ризик банкрутства. Тому для ефективної діяльності та розвитку слід формувати оптимальну структуру фінансових ресурсів.

Оптимальна структура капіталу – це співвідношення власних та позикових ресурсів, за якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості страховика, тобто максимізується його ринкова вартість [39].

Для страхової компанії оптимізація структури капіталу є особливо важливою, адже з одного боку, вона повинна відповідати вимогам нормативних актів, а з іншого боку – критеріям фінансової стійкості та платоспроможності, сприяючи збільшенню ринкової вартості страховика.

Найбільше на структуру страхової компанії впливають:

- принципи організації страхування, від яких залежить формування та розмір страхових резервів та обсяг надходжень страхових премій;
- особливості ризиків страхувальників;
- специфіка ризиків страховика, для покриття яких страхова компанія повинна мати достатній розмір власних коштів [40].

Виділяють три основні методи оптимізації структури капіталу:

1. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності - суть даного методу полягає у багатоваріантних розрахунках рівня фінансової рентабельності при різних структур капіталу. При чому остання відображається через показник ефекту фінансового левериджу.
2. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості - суть даного методу полягає у попередній оцінці власного та позикового капіталів при різних умов їх формування, обслуговування та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу та пошуку найбільш реальної ринкової вартості підприємства.
3. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм фінансових ризиків - даний метод пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства [41].

Згідно оцінки фінансової стійкості страхових компаній у 2017-2019 роках, в усіх досліджуваних компаній спостерігалася низька частка власного капіталу у структурі джерел фінансування. Власний капітал СК «ТАС» у структурі джерел фінансування мав тенденцію до скорочення із 39% до 29%, що свідчить про збільшення позикових джерел фінансування. У страхової компанії « ПЗУ Україна» спостерігалася позитивна динаміка зростання частки власного капіталу структурі джерел фінансування із 17 до 20%. Нестабільна динаміка використання власного капіталу спостерігалася у СК «УНІКА». Так у 2018 році частка власного капіталу суттєво знизилася із 25% до 13%, а у 2019 році зросла до 22%.

Здійснено оцінку оптимізації структури капіталу досліджуваних страхових компаній за визначеними методами.

Згідно першого методу оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності необхідно розрахувати ефект фінансового левериджу.

$$\text{ЕФЛ} = (1 - \text{Ставка податку на } Pr) * (\text{Рент. А} - \text{Ставка за кредит}) * \left(\frac{\text{ПЗ}}{\text{ВК}}\right) \quad (3.1)$$

де, ставка податку на Pr – ставка податку на прибуток підприємств;

Рент.А – рентабельність активів;

ПЗ – сума позикового капіталу;

ВК – сума власного капіталу.

Таблиця 3.1

Розрахунок ефекту фінансового левериджу страхових компаній за 2017-2019 роки

Показники	Страхова компанія	2017	2018	2019
Загальний обсяг капіталу, тис.грн.	ТАС	1157870,00	1606303,00	2105901,00
	ПЗУ	1594049,00	2188337,00	2789982,00
	УНІКА	1662717,00	3374471,00	2432213,00
Власний капітал, тис.грн	ТАС	450208,00	450732,00	610931,00
	ПЗУ	265452,00	341037,00	567960,00
	УНІКА	415530,00	430785,00	529741,00
Позиковий капітал, тис.грн.	ТАС	707662,00	1155571,00	1494970,00
	ПЗУ	1328597,00	1847300,00	2222022,00
	УНІКА	1247187,00	2943686,00	1902472,00
Структура капіталу (ВК/ПЗ),%	ТАС	39/61	28/72	29/71
	ПЗУ	17/83	16/84	20/80
	УНІКА	75/25	13/87	22/78
Коефіцієнт фінансового левериджу	ТАС	1,57	2,56	2,45
	ПЗУ	5,01	5,42	3,91
	УНІКА	3,00	6,83	3,59
Коефіцієнт валової рентабельності активів,%	ТАС	23,05	18,56	22,51
	ПЗУ	26,31	25,79	25,66
	УНІКА	37,95	29,07	31,05
Ставка за кредит,%	ТАС	20,00	20,00	20,00
	ПЗУ	20,00	20,00	20,00
	УНІКА	20,00	20,00	20,00
Сума відсотків за кредит, тис.грн.	ТАС	141532,40	231114,20	298994,00
	ПЗУ	265719,40	369460,00	444404,40
	УНІКА	249437,40	588737,20	380494,40

Продовження Табл. 3.1

Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн	ТАС	89798,00	41933,00	166568,00
	ПЗУ	66706,00	79335,00	178868,00
	УНІКА	97006,00	40526,00	131229,00
Ставка податку на прибуток, %	ТАС	18,00	18,00	18,00
	ПЗУ	18,00	18,00	18,00
	УНІКА	18,00	18,00	18,00
Сума податку на прибуток, тис.грн	ТАС	26847,00	37780,00	58287,00
	ПЗУ	42005,00	34650,00	71607,00
	УНІКА	57887,00	15375,00	42241,00
Чистий прибуток, тис.грн	ТАС	62951,00	4153,00	108281,00
	ПЗУ	24701,00	44685,00	107261,00
	УНІКА	39119,00	25151,00	88988,00
Рентабельність власного капіталу, %	ТАС	13,98	0,92	17,72
	ПЗУ	9,31	13,10	18,89
	УНІКА	9,41	5,84	16,80
Ефект фінансового левериджу	ТАС	0,00	-13,06	16,80
	ПЗУ	0,00	3,80	5,78
	УНІКА	0,00	-3,58	10,96

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Згідно даних таблиці 3.1, найбільший ефект фінансового левериджу для СК «ТАС» проявлявся у 2019 році у розмірі 16,80 при структурі капіталу 29% ВК / 71% ПК та рентабельності власного капіталу 17,72%. У СК «ПЗУ Україна» найбільший ефект фінансового левериджу спостерігався при структурі капіталу 20%ВК / 80%ПК. Та рентабельності власного капіталу 18,89%. А у СК «УНІКА» найбільший ефект фінансового левериджу спостерігався при структурі капіталу 22%ВК / 78% ПК та рентабельності власного капіталу 16,80%. Таким чином, при зростанні рентабельності власного капіталу та при збільшенні частки власного капіталу у структурі джерел фінансування ефект фінансового левериджу страхових компаній буде збільшуватися, що є позитивним для їх діяльності.

Наступний метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості. У якості вартості позикового капіталу використаємо облікову ставку НБУ.

Розрахунки середньозваженої вартості капіталу (WACC) при різній структурі власного та позикового капіталу зображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу страхових компаній за
2017-2019 роки

Показник	Страхова компанія	1	2	3	4	5	6
Загальна вартість капіталу, тис. грн	ТАС	2105901	2105901	2105901	2105901	2105901	2105901
	ПЗУ	2789982	2789982	2789982	2789982	2789982	2789982
	УНІКА	2432213	2432213	2432213	2432213	2432213	2432213
Варіанти структури капіталу:							
Частка власного капіталу, %	ТАС	20,00	30,00	40,00	50,00	60,00	70,00
	ПЗУ	15,00	25,00	35,00	45,00	55,00	65,00
	УНІКА	10,00	20,00	30,00	40,00	50,00	60,00
Частка позикового капіталу, %	ТАС	80,00	70,00	60,00	50,00	40,00	30,00
	ПЗУ	85,00	75,00	65,00	55,00	45,00	35,00
	УНІКА	90,00	80,00	70,00	60,00	50,00	40,00
Норма дивіденду	ТАС	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
	ПЗУ	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
	УНІКА	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Коефіцієнт фінансового левериджу	ТАС	4,00	2,33	1,50	1,00	0,67	0,43
	ПЗУ	5,67	3,00	1,86	1,22	0,82	0,54
	УНІКА	9,00	4,00	2,33	1,50	1,00	0,67
Відсоткова ставка за кредит, %	ТАС	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
	ПЗУ	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
	УНІКА	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Ставка податку на прибуток, %	ТАС	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
	ПЗУ	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
	УНІКА	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Податковий коректор	ТАС	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82
	ПЗУ	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82
	УНІКА	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82
Ставка за кредит з врахуванням податкового коректора	ТАС	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40
	ПЗУ	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40
	УНІКА	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40
Ціна власного капіталу, %	ТАС	1,60	2,40	3,20	4,00	4,80	5,60
	ПЗУ	1,20	2,00	2,80	3,60	4,40	5,20
	УНІКА	0,80	1,60	2,40	3,20	4,00	4,80
Ціна позикового капіталу, %	ТАС	13,12	11,48	9,84	8,20	6,56	4,92
	ПЗУ	13,94	12,30	10,66	9,02	7,38	5,74
	УНІКА	14,76	13,12	11,48	9,84	8,20	6,56
WACC, %	ТАС	14,72	13,88	13,04	12,20	11,36	10,52
	ПЗУ	15,14	14,30	13,46	12,62	11,78	10,94
	УНІКА	15,56	14,72	13,88	13,04	12,20	11,36

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Зважаючи на структуру капіталу страхових компаній у 2017-2019 роках для розрахунку середньозваженої вартості капіталу було визначено різні

варіанти структури капіталу для кожної страхової компанії індивідуально. Із наведених розрахунків у таблиці 3.2 видно, що найнижча середньозважена вартість капіталу страхової компанії «ТАС» спостерігається при структурі капіталу 70 % ВК/ 30% ПК. Для СК «ПЗУ Україна» найнижча середньозважена вартість капіталу спостерігається при структурі 65% ВК/ 35% ПК. І для СК «УНІКА» - 60%ВК / 40%ПК. Відповідно при такій структурі капіталу страхові компанії несуть менші витрати по залученню позикового капіталу, тому за критерієм мінімізації вартості найбільш оптимальним для СК «ТАС» є 70 % ВК/ 30% ПК, для СК «ПЗУ Україна» - 65% ВК/ 35% ПК та для СК « УНІКА» - 60%ВК / 40%ПК.

І останнім найбільш відомим методом оптимізації структури капіталу – є метод за критерієм фінансових ризиків. Страхова діяльність тісно пов'язана із невизначеностями та ризиками, які можуть нести як загрозу втрати частини доходу так і понесення додаткових витрат в процесі діяльності. Тому управління ризиками є надзвичайно важливим елементом діяльності страховика.

Даний метод пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів страховика. У страхових компаній оборотні активи поділяються на ті, що забезпечують покриття страхових резервів та активи, що забезпечують операційну діяльність.

На діяльність страховика у процесі його діяльності здійснюють вплив ряд ризиків наведених у додатку Б.

З метою виявлення, аналізу та управління ризиками страховим компаніям необхідно здійснювати наступні заходи:

- встановлювати належні ліміти ризиків та засобів контролю за ними;
- моніторинг рівнів ризику;
- перестраховування;
- хеджування тощо.

Як бачимо різні методи оптимізації структури капіталу дають різні результати, тому при виборі оптимальної структури слід враховувати діяльність підприємства, а також переваги та недоліки різних джерел фінансування.

Порівняємо переваги та недоліки фінансування за рахунок власних та позикових джерел (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Переваги та недоліки основних джерел фінансування

Власні кошти	Позикові кошти
Переваги	
Простота залучення	Широкі можливості залучення
Висока здатність генерувати прибуток	Нижча вартість в порівнянні з власним капіталом
Забезпечення фінансової стійкості розвитку підприємства	Можливість збільшення приросту рентабельності власного капіталу за рахунок забезпечення розширеного відтворення
Зниження ризику банкрутства	Здатність генерувати приріст фінансової рентабельності
Платоспроможність у довгостроковому періоді	
Недоліки	
Висока вартість	Складність та обмеженість обсягів залучення
Обмежений обсяг залучення	Ризик зниження фінансової стійкості
Не використовувана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових фінансових коштів	Залежність та ризик втрати платоспроможності

Джерело: [42,43].

Таким чином, оптимальна структура капіталу забезпечує оптимальне поєднання ризику та доходності страховика, що максимізує ринкову вартість страхової компанії, забезпечує високий рівень платоспроможності та фінансової стійкості. Оптимальною структурою капіталу для СК «ТАС» є СК «ТАС» є 70 % ВК/ 30% ПК, для СК «ПЗУ Україна» - 65% ВК/ 35% ПК та для СК « УНІКА» - 60%ВК / 40%ПК. Основною умовою залучення позикових ресурсів є найменша вартість та мінімальний ризик. Тому задля оптимізації структури капіталу усім досліджуваним страховим компаніям слід нарощувати частку власних коштів у структурі джерел фінансування.

3.3. Застосування математичного інструментарію моделювання фінансової стійкості страхових компаній

В умовах ринкової економіки з метою вдосконалення управління фінансовою стійкістю страхової компанії необхідно підвищувати вимоги до її забезпечення шляхом прогнозування рівня фінансової стійкості. Адже діяльність страховика великою мірою залежить від того, наскільки достовірно воно здатне передбачити свій розвиток у майбутньому.

Основним завданням прогнозування, як одного із етапів фінансового аналізу є зниження невизначеності, що пов'язана із прийняттям економічних рішень, які орієнтовані на майбутнє.

На діяльність страхової компанії впливає велика кількість факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. На більшість факторів страховик впливати не може, проте він може прогнозувати їхню поведінку в майбутньому та пристосовуватися до їх дії.

Оцінка взаємозв'язку та залежності показників, визначається факторним аналізом. Найпростішим функціональним зв'язком є пропорційна залежність між двома або більшою кількістю показників, коли певному значенню величини факторів відповідає цілком визначене значення аналізованого показника. Під факторним аналізом розуміють методику комплексного та системного вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативних показників.

Взаємозв'язок факторів на результативну ознаку доцільно перевірити методом кореляційного аналізу (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Кореляційний аналіз взаємозв'язку факторів на фінансову стійкість

Показник	у	X1	X2	X3	X4	X5	X6
ТАС							
у	1						
X1	0,0481	1					

Продовження Табл. 3.5

X2	0,6044	0,8248	1				
X3	0,9157	0,4455	0,8737	1			
X4	-0,5245	0,8252	0,3613	-0,1380	1		
X5	-0,4136	0,8895	0,4753	-0,0127	0,9921	1	
X6	-0,4445	0,8734	0,4449	-0,0470	0,9958	0,9994	1
ПЗУ							
y	1						
X1	0,9410	1					
X2	0,9382	1,0000	1				
X3	0,9358	0,9999	1,0000	1			
X4	0,9996	0,9309	0,9278	0,9253	1		
X5	0,9655	0,9967	0,9960	0,9953	0,9575	1	
X6	0,9685	0,8272	0,8225	0,8187	0,9753	0,8702	1
УНІКА							
y	1						
X1	0,7343	1					
X2	0,9158	0,9451	1				
X3	0,9579	0,5085	0,7620	1			
X4	-0,6842	-0,0073	-0,3337	-0,8647	1		
X5	0,1386	0,7741	0,5247	-0,1514	0,6274	1	
X6	0,2384	0,8344	0,6084	-0,0503	0,5452	0,9948	1

За результативну ознаку у ми взяли коефіцієнт фінансової стійкості . Відповідно x1-x6 – це фактори, а саме x1 – власний капітал, x2 – чистий прибуток, x3 – рентабельність активів , x4 – сума зобов'язань, x5 – страхові платежі, x6 – страхові виплати.

Так за допомогою MS Excel та кореляційної матриці ми визначили, що для страхової компанії «ТАС» характерний тісний взаємозв'язок між коефіцієнтом фінансової стійкості та рентабельністю активів – 91,57% і чистим прибутком – 60,44%. Зв'язок із іншими факторами відсутній.

У СК «ПЗУ Україна» спостерігався тісний зв'язок між результативною ознакою та усіма обраними факторами, зокрема між коефіцієнтом фінансової стійкості та власним капіталом – 94,10%, чистим прибутком - 93,82%,

рентабельністю активів – 93,58%, зобов'язаннями – 99,96%, страховими платежами – 96,55% та страховими виплатами – 96,85%.

У СК «УНІКА» найбільший взаємозв'язок спостерігався між коефіцієнтом фінансової стійкості та рентабельністю активів – 95,79%, чистим прибутком – 91,58% та власним капіталом – 73,43%.

Таким чином, здійснивши кореляційний аналіз факторів впливу на фінансову стійкість страхових компаній ми визначили, що найбільш тісний взаємозв'язок та вплив існує між коефіцієнтом фінансової стійкості та чистим прибутком і рентабельністю активів.

За допомогою економетричних моделей можна виявити особливості функціонування економічного об'єкта, та на основі цього передбачати його майбутню поведінку у разі зміни тих чи інших параметрів. Отримані результати кореляційно-регресійного аналізу можна використовувати при прийнятті управлінських рішень з приводу прогнозування та планування діяльності страхової компанії в майбутньому.

Для прогнозування рівня фінансової стійкості страховика використаємо економетричну модель залежності фінансової стійкості від зміни власного капіталу на основі коефіцієнта фінансової залежності, що дасть можливість спрогнозувати рівень коефіцієнта фінансової залежності страховика. Даний коефіцієнт характеризує частку власного капіталу у загальній вартості, збільшення якого в динаміці свідчить про підвищення фінансової стійкості.

Економетричну лінійну модель будемо за фактором впливу власного капіталу. За рахунок моделі знайдемо прогноз коефіцієнта фінансової незалежності на найближчий період, врахувавши тенденції зміни власного капіталу як в оптимістичному, так і в песимістичному прогнозах.

Для побудови парної лінійної моделі залежності коефіцієнта фінансової незалежності від власного капіталу $y = a_0 + a_1 x$ визначимо параметри моделі a_0 та a_1 , використовуючи метод найменших квадратів:

$$n a_0 + a_1 \sum x_1 = \sum y \quad (3.2)$$

$$a_0 \sum x_1 + a_1 \sum x_1^2 = \sum x_1 y \quad (3.3)$$

Де y – коефіцієнт фінансової стійкості

X – рентабельність активів

a_0, a_1 - оцінки параметрів моделі.

$$\text{Звідси } a_0 = \bar{y} - a_1 \bar{x} \quad (3.4)$$

$$a_1 = \frac{\overline{xy} - \bar{x}\bar{y}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2} = \frac{COV(xy)}{Var(x)} \quad (3.5)$$

Для визначення параметрів лінійної моделі побудуємо таблицю 3.5.

Таблиця 3.5

Дані для визначення параметрів лінійної моделі залежності коефіцієнта фінансової залежності (y) від власного капіталу (x) страхових компаній за 2012-2019 роки

Рік	y	x	x ²	xy	y ²	\bar{y}	$y - \bar{y}$
ТАС							
2012	173,28	330248,85	109064302926,32	57226510,00	30027,00	206,65	33,37
2013	173,21	322544,64	104035044792,73	55868270,00	30002,04	202,91	29,70
2014	168,67	370786,04	137482287458,88	62540411,00	28449,50	226,34	57,67
2015	227,39	276930,94	76690745529,28	62970766,00	51705,29	180,76	-46,63
2016	223,30	387297,09	149999035922,47	86482534,00	49861,85	234,36	11,07
2017	257,19	450208,06	202687297288,96	115787030,00	66144,43	264,92	7,73
2018	356,38	450732,00	203159335824,00	160630300,00	127004,22	265,18	-91,20
2019	344,70	610931,00	373236686761,00	210590100,00	118820,55	342,99	-1,72
Сума	1924,12	3199678,62	1356354736503,65	812095921,00	502014,89	1924,12	0,00
Середнє значення	240,51	399959,83	169544342062,96	101511990,13	62751,86	240,51	0,00
ПЗУ							
2012	487,21	83580,00	6985616400,00	40721100,00	237374,61	86,84	-400,37
2013	502,31	96771,00	9364626441,00	48609200,00	252316,99	93,25	-409,06
2014	598,67	98347,00	9672132409,00	58877300,00	358404,57	94,02	-504,65
2015	589,32	157305,00	24744863025,00	92702600,00	347295,20	122,65	-466,66
2016	510,21	238795,00	57023052025,00	121835900,00	260315,54	162,23	-347,98
2017	604,18	265452,00	70464764304,00	160380000,00	365029,88	175,18	-428,99
2018	641,67	341037,00	116306235369,00	218833700,00	411742,23	211,89	-429,78
2019	491,23	567960,00	322578561600,00	278998200,00	241305,54	322,11	-169,11
Сума	4424,80	1849247,00	617139851573,00	1020958000,00	2473784,55	1268,19	-3156,60

Продовження Табл.3.5

Середнє значення	553,10	231155,88	77142481446,63	127619750,00	309223,07	158,52	-394,58
УНІКА							
2012	294,66	83580,00	6985616400,00	24628018,17	86826,88	86,84	-207,82
2013	285,56	96771,00	9364626441,00	27633853,14	81544,08	93,25	-192,31
2014	351,07	98347,00	9672132409,00	34526903,12	123251,73	94,02	-257,05
2015	269,03	157305,00	24744863025,00	42319011,83	72374,57	122,65	-146,37
2016	287,94	238795,00	57023052025,00	68757758,83	82907,34	162,23	-125,70
2017	400,14	265452,00	70464764304,00	106218938,00	160114,96	175,18	-224,96
2018	783,33	341037,00	116306235369,00	267144739,59	613606,93	211,89	-571,44
2019	459,13	567960,00	322578561600,00	260768884,32	210802,64	322,11	-137,02
Сума	3130,86	1849247,00	617139851573,00	831998107,00	1431429,12	1268,19	-1862,67
Середнє значення	391,36	231155,88	77142481446,63	103999763,38	178928,64	158,52	-232,83

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].

Лінійна модель залежності коефіцієнта фінансової залежності від власного капіталу матиме вигляд:

$$\text{для ТАС: } y = 46,25 + 0,00049x$$

$$\text{для ПЗУ: } y = 555,08 - 0,0001x$$

$$\text{для УНІКА: } y = 275,89 + 0,00049x$$

На основі отриманих моделей можна зробити висновок, що при збільшенні власного капіталу на 1000 грн спостерігатиметься зростання коефіцієнта залежності у СК «ТАС» на 0,00049%, та СК «УНІКА» - на 0,00049%, натомість у СК «ПЗУ Україна» відбудуватиметься скорочення показника на 0,0001%.

Для оцінки тісноти зв'язку розрахуємо лінійний коефіцієнт кореляції Пірсона:

$$r_{xy} = \frac{\text{Cov}(xy)}{\sqrt{\text{Var}(x) \cdot \text{Var}(y)}} \quad (3.6)$$

Таблиця 3.6

Коефіцієнт детермінації страхових компаній*

Коефіцієнт детермінації		
ТАС	ПЗУ	УНІКА
0,602	0,001	0,30
висока	відсутня	середня

*побудовано автором за даними таблиці 3.5

Згідно даних таблиці 3.6, у всіх страхових компаній спостерігалася позитивна кореляція між показником власного капіталу та коефіцієнта фінансової залежності, про що свідчить додатне значення коефіцієнта детермінації. Проте у СК «ПЗУ Україна» зв'язок є відсутнім, у СК «УНІКА» - середнім, а у СК «ТАС» - високим.

Здійснено прогнозування рівня власного капіталу та коефіцієнта фінансової залежності страхових компаній у 2020-2021 роках.

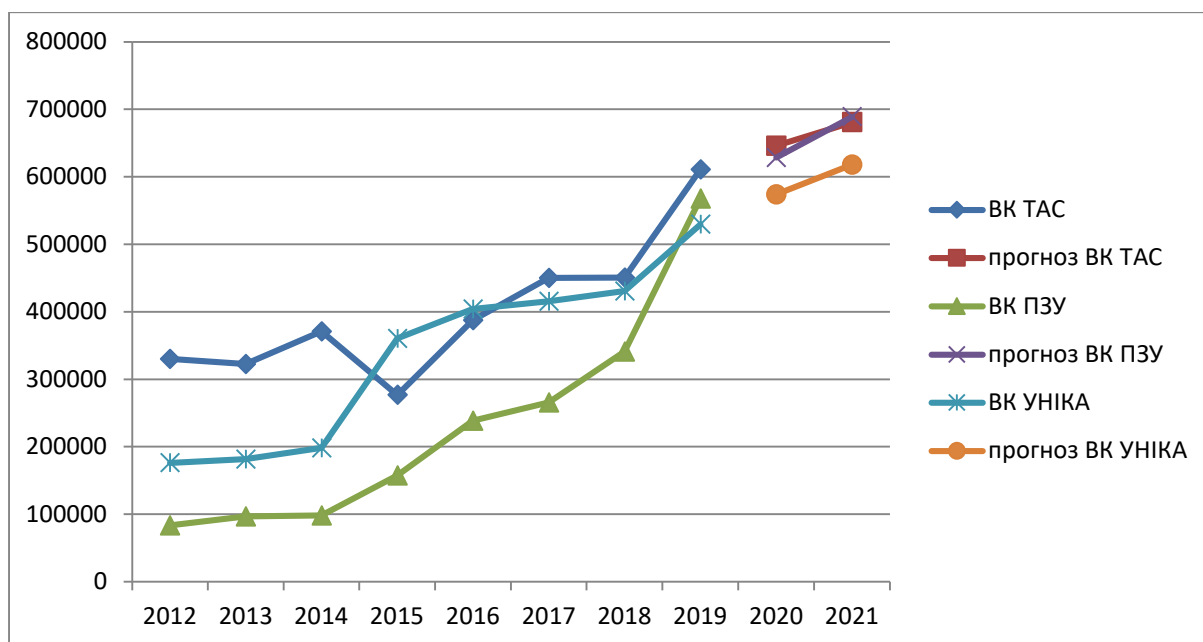

Рис.3.1. Прогнозування розміру власного капіталу страхових компаній у 2020-2021 роках

Прогнозоване значення розміру власного капіталу усіх трьох страхових компаній у 2020-2021 роках матиме тенденцію зростання. Так у страховій компанії «ТАС», враховуючи динаміку 2012-2019 років, власний капітал становитиме 646016,3 тис. грн. – у 2020 році та 681101,5 тис.грн. – у 2021 році. Прогнозоване значення розміру власного капіталу для страхової компанії «ПЗУ Україна» становитиме 628507,5 тис.грн. – у 2020 році, 689055 тис.грн. – у 2021 році. Відповідно для страхової компанії «УНІКА» прогнозований розмір власного капіталу у 2020 році становитиме – 573917,3 тис.грн., та у 2021 – 618093,5 тис.грн.

Визначимо як зміниться коефіцієнт фінансової залежності страхових компаній при визначеному прогнозованому значенні власного капіталу.

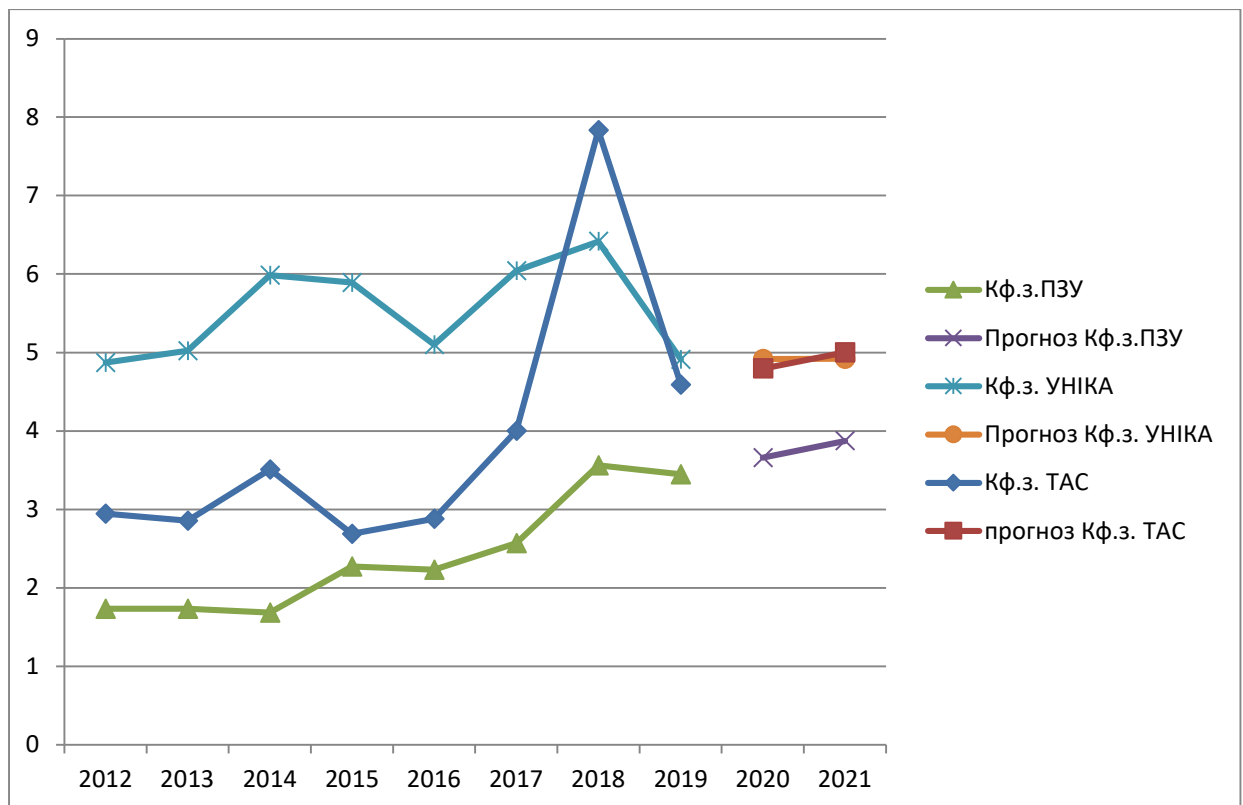

Рис.3.2. Прогнозування рівня коефіцієнта фінансової залежності страхових компаній у 2020-2021 роках

Згідно даних рис.3.2, при зростанні власного капіталу страхових компаній відбудеться зростання коефіцієнта фінансової залежності страхових компаній, що оцінюється позитивно. Зокрема коефіцієнт фінансової залежності СК «ТАС» становитиме 3,66 – у 2020 році та 3,87 – у 2021 році. У СК «ПЗУ Україна» 4,91 – у 2020 році та 4,92 – у 2021 році. У СК «УНІКА» 4,80 – у 2020 році та 5,00- у 2021 році. Серед досліджуваних страхових компаній найвищий рівень коефіцієнта фінансової незалежності у 2020-2021 роках спостерігатиметься у страхової компанії «УНІКА».

Отже для моделювання фінансової стійкості страхових компаній було проведено кореляційний аналіз факторів впливу на фінансову стійкість страхових компаній ми визначили, що найбільш тісний взаємозв'язок та вплив існує між коефіцієнтом фінансової стійкості та чистим прибутком і рентабельністю активів. Для прогнозування рівня фінансової стійкості

страховика було використано економетричну модель залежності фінансової стійкості від зміни власного капіталу на основі коефіцієнта фінансової залежності. У всіх страхових компаній спостерігалася позитивна кореляція між показником власного капіталу та коефіцієнта фінансової залежності, про що свідчить додатне значення коефіцієнта детермінації. Здійснивши прогнозування розміру власного капіталу та рівня коефіцієнта фінансової залежності страхових компаній у 2020-2021 роках, ми визначили їх позитивну тенденцію зростання. Це означає, що фінансова стійкість страхових компаній у 2020-2021 роках буде на нормальному та абсолютному рівнях.

Таким чином, здійснивши аналіз шляхів підвищення фінансової стійкості страхових компаній було визначено:

1. Для зміцнення фінансової стійкості досліджуваних страхових компаній необхідно знаходити резерви для збільшення темпів нагромадження власних джерел. Також важливим є пошук оптимальної структури фінансових ресурсів, за якої страхова компанія зможе вільно маневрувати грошовими коштами, забезпечуватиме безперебійний процес надання послуг шляхом ефективного їх використання.

2. Щоб і на далі підтримувати стійкий фінансовий стан страховикам необхідно підвищити рівень конкурентоспроможності продукції та послуг завдяки проведенню ефективної маркетингової політики та забезпечення лояльності своїх клієнтів та партнерів, впровадити оперативний механізм фінансової стабілізації, спрямованої на зменшення фінансових зобов'язань та збільшення грошових активів, з метою оптимізації ліквідності, удосконалити програми перестрахування, що є частиною забезпечення безпеки страховика від настання ймовірних втрат, впроваджувати інноваційні технології у страхову діяльність, що сприятиме збільшенню прибутку та забезпеченню фінансової стійкості страховика.

3. Провівши визначення оптимальної структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності, за критерієм мінімізації вартості, за критерієм фінансових ризиків ми отримали різні

результати ми визначили, що оптимальною структурою капіталу для СК «ТАС» є СК «ТАС» є 70 % ВК/ 30% ПК, для СК «ПЗУ Україна» - 65% ВК/ 35% ПК та для СК « УНІКА» - 60%ВК / 40%ПК. Основною умовою залучення позикових ресурсів є найменша вартість та мінімальний ризик. Тому задля оптимізації структури капіталу усім досліджуваним страховим компаніям слід нарощувати частку власних коштів у структурі джерел фінансування.

4. Для моделювання фінансової стійкості страхових компаній було проведено кореляційний аналіз факторів впливу на фінансову стійкість страхових компаній ми визначили, що найбільш тісний взаємозв'язок та вплив існує між коефіцієнтом фінансової стійкості та чистим прибутком і рентабельністю активів.

5. У результаті моделювання фінансової стійкості страхових компаній ми визначили, що у 2020 - 2021 роках досліджувані страхові компанії матимуть нормальну та абсолютну фінансову стійкість. Адже цьому сприятиме зростання як власного капіталу, так і рівня коефіцієнта фінансової залежності.

ВИСНОВКИ

Фінансова стійкість є одним із основних критеріїв ефективного та повноцінного функціонування страхової компанії. Адже лише фінансово стійка страхова компанія здатна забезпечити своєчасність та повноту розрахунків за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Тому фінансова стійкість як прояв економічного життя забезпечує стабільність розвитку як окремої страхової компанії, так і страхової системи в цілому.

Незважаючи на чималу кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо сутності поняття фінансової стійкості страхових компаній, єдиного загальноприйнятого визначення досі не існує.

Серед різноманітних визначень сутності фінансової стійкості ми виділили три підходи. Згідно першого підходу під терміном «фінансова стійкість» вживають поняття «фінансова надійність». Згідно другого підходу із поняттям фінансової стійкості тісно пов'язане поняття платоспроможності страхових компаній. Адже успішна діяльність страхової компанії залежить від рівня її платоспроможності. Згідно третього підходу фінансова стійкість ототожнюється із фінансовою безпекою.

Проаналізувавши різні підходи до трактування сутності поняття «фінансової стійкості страхової компанії» для визначення відмінностей між трактуваннями було розроблено матрицю визначень поняття «фінансова стійкість». Згідно якої більшість вчених розглядають фінансову стійкість як здатність своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання.

Дослідивши теоретичні засади поняття «фінансова стійкість страхових компаній» ми розробили власне авторське визначення, згідно якого фінансова стійкість - це стан, за якого страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками в умовах впливу внутрішніх та зовнішніх факторів середовища. А умовами забезпечення фінансової стійкості є фінансова надійність та платоспроможність страховика, які є дещо вужчими категоріями.

Оскільки страхова діяльність тісно пов'язана із ризиками та невизначеністю, врахування впливу факторів є важливою умовою забезпечення її фінансової стійкості. Адже невизначеність факторів внутрішнього та зовнішнього середовища негативно впливає на діяльність страхової компанії, що спричиняє погіршення фінансової стійкості страховика.

Фінансова стійкість є комплексним поняттям, адже включає в себе взаємодію низки факторів. Більшість науковців вважають, що на фінансову стійкість страхової компанії насамперед впливають розмір власного капіталу, тарифна політика, збалансованість страхового портфеля, політика перестраховування, обсяг страхових резервів, інвестиційна політика та рівень платоспроможності.

У процесі дослідження ми визначили, що на фінансову стійкість страховика здійснюють вплив ендогенні та екзогенні фактори. Ендогенні фактори можна згрупувати у дві групи, а саме у групу фінансових та не фінансових факторів. У свою чергу екзогенні фактори можна згрупувати у групи економічних, політичних, соціальних та екологічних факторів. Реалізація одного або декількох факторів утворюють формування ризиків різних типів.

Здійснивши оцінку методологічних засад визначення показників оцінки фінансової стійкості страхової компанії ми визначили, що до основних показників аналізу фінансового стану страхової компанії належать абсолютні показники фінансової стійкості, відносні показники фінансової стійкості, показники ліквідності та аналіз платоспроможності, шляхом визначення нормативного та фактичного рівнів платоспроможності, а також оцінка рівня фінансової стійкості на основі тестів раннього попередження., показники ділової активності, показники рентабельності.

Здійснивши аналіз фінансово-економічних показників діяльності досліджуваних страхових компаній, ми визначили, що СК «ТАС» хоч є й найменш досвідченою страховою компанією, є лідером серед досліджуваних страхових компаній за кількістю центрів продажів, за кількістю працівників, розміром власного капіталу та розміром чистого прибутку.

Серед досліджуваних страхових компаній протягом 2017-2019 років найвищий обсяг страхових премій спостерігався у СК «УНІКА» із позитивною динамікою зростання. Так обсяг страхових премій СК «УНІКА» збільшився із 1702,91 млн.грн у 2017 році до 2152,17 млн.грн у 2019 році. На другому місці за обсягом страхових премій опинилася СК «ТАС». Динаміка страхових премій СК «ТАС» також мала позитивну тенденцію зростання із 1023,86 млн.грн до 1815,10 млн.грн. Найменший обсяг страхових премій спостерігався у СК «ПЗУ Україна», хоча відбулося їх зростання у динаміці. Так обсяг страхових премій СК «ПЗУ Україна» збільшився із 625,75 млн.грн у 2017 році до 947,02 млн.грн у 2019 році.

Найвищий рівень страхових виплат спостерігався у СК «УНІКА», їх обсяг страхових виплат збільшився удвічі із 443,93 млн.грн у 2017 році до 852,99 млн.грн у 2019 році. Майже наздоганяє СК «УНІКА» за обсягом страхових виплат СК «ТАС». Адже обсяг страхових виплат СК «ТАС» збільшився із 371,34 млн.грн у 2017 році до 726,96 млн.грн. Найменший обсяг страхових виплат серед досліджуваних страхових компаній спостерігається у СК «ПЗУ Україна». Хоча протягом досліджуваного періоду відбулося зростання обсягу страхових виплат із 234,67 млн.грн до 308,30 млн.грн.

Протягом досліджуваного періоду показники ліквідності та платоспроможності, а також ділової активності усіх страхових компаній перевищували встановлені нормативні значення. Зростання даних показників в динаміці оцінюється позитивно, адже це свідчить про як про платоспроможність страхових компаній на дату балансу так і майбутню їх перспективу і надалі залишатися платоспроможними та ліквідними.

Аналіз фінансової стійкості страхових компаній проводився на основі аналізу абсолютних та відносних показників фінансової стійкості, а також показників платоспроможності.

Так протягом досліджуваного періоду страхова компанія «ТАС» мала нормальну фінансову стійкість, тобто для формування запасів використовувала власний капітал та довгострокові зобов'язання, які зростали протягом

досліджуваного періоду. Страхова компанія «ТАС» не залучала короткострокові кредити та позики, адже власного капіталу та довгострокових зобов'язань цілком вистачало на покриття як необоротних активів, так і запасів. Нормальна фінансова стійкість також спостерігалася у страхової компанії «ПЗУ Україна» протягом усього досліджуваного періоду. Для покриття необоротних активів та запасів страхова компанія використовувала власний капітал та довгострокові зобов'язання, які збільшилися у динаміці. Єдиною страховою компанією, серед досліджуваних, у якої була абсолютна фінансова стійкість була страхова компанія «УНІКА». Так у 2017 та 2019 роках у неї спостерігалася абсолютна фінансова стійкість, а у 2018 – нормальна фінансова стійкість. Це свідчить про те, що у 2017 та 2019 роках, для покриття запасів страхова компанія використовувала тільки власний капітал, а у 2018 році залучала позикові кошти у вигляді довгострокових зобов'язань для формування запасів.

Динаміка відносних показників фінансової стійкості свідчить про те, що всі страхові компанії в основному використовують позиковий капітал, через це у них спостерігався високий рівень фінансового ризику, що у декілька разів перевищує нормативне значення. Проте позитивно оцінюється використання стабільних джерел у структурі джерел фінансування у всіх трьох страхових компаній, про що свідчить коефіцієнт фінансової стійкості.

У досліджуваних страхових компаній спостерігалася перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним, тобто спостерігалася дотримання достатності капіталу на достатньому рівні, що оцінюється позитивно. Найнижчий рівень достатності капіталу спостерігався у страхової компанії СК «УНІКА». Так співвідношення фактичного запасу платоспроможності до нормативного становило – 1,63; 1,26 та 1,40. Трохи вище значення достатності капіталу спостерігалася у страхової компанії «ТАС» - 2,58; 1,89 та 1,96. Найвищий рівень достатності капіталу був у страхової компанії «ПЗУ Україна» - 5,18; 9,01 та 11,77. В цілому динаміка платоспроможності страхових компаній оцінюється позитивно

Провівши дослідження узагальнюючого показника – коефіцієнта фінансової надійності, як одного із методів оцінки фінансової стійкості страховика ми визначили, що серед досліджуваних страхових компаній найвище значення коефіцієнта надійності спостерігалось у СК «ТАС» та СК «ПЗУ Україна» - 0,33, в той час як у СК «ПЗУ Україна» - 0,25.

Ще одним важливим елементом при оцінці фінансової стійкості страховика є організація тестів раннього попередження. За результатами яких у досліджуваних страхових компаній протягом 2017-2019 років спостерігалась гранична оцінка фінансової стійкості, що свідчить про задовільний фінансовий стан страхових компаній, проте значення фінансових показників є низькими. Відповідно до системи оцінювання фінансової стійкості страхових компаній за допомогою тестів раннього попередження було запропоновано якісну шкалу оцінювання рівня фінансової стійкості страховика, згідно якої протягом 2017-2019 років у досліджуваних страхових компаній спостерігався незадовільний рівень фінансової стійкості страховика.

Здійснивши оцінку фінансової стійкості страхових компаній нами було розроблено заходи зміцнення їх фінансової стійкості. Серед яких забезпечення оптимального балансу між власними та позиковими коштами; ефективна тарифна політика; прибуткова діяльність, оптимізація обсягу та структури дебіторської заборгованості; підвищення рівня конкурентоспроможності продукції завдяки проведенню ефективної маркетингової політики; удосконалення програми перестраховування; оптимізація збутової політики; збільшення обсягів грошових активів та впровадження інноваційних технологій у страхову діяльність.

Одним із важливих заходів підвищення фінансової стійкості страхових компаній є оптимізація структури капіталу. Адже оптимальна структура капіталу забезпечує оптимальне поєднання ризику та доходності страховика, що максимізує ринкову вартість страхової компанії, забезпечує високий рівень платоспроможності та фінансової стійкості. Згідно проведеним дослідженням оптимальної структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої

фінансової рентабельності, за критерієм мінімізації вартості та за критерієм фінансових ризиків оптимальною структурою капіталу для СК «ТАС» є СК «ТАС» є 70 % ВК/ 30% ПК, для СК «ПЗУ Україна» - 65% ВК/ 35% ПК та для СК « УНІКА» - 60%ВК / 40%ПК. Основною умовою залучення позикових ресурсів є найменша вартість та мінімальний ризик. Тому задля оптимізації структури капіталу усім досліджуваним страховим компаніям слід нарощувати частку власних коштів у структурі джерел фінансування.

Для моделювання фінансової стійкості страхових компаній було проведено кореляційний аналіз факторів впливу на фінансову стійкість страхових компаній ми визначили, що найбільш тісний взаємозв'язок та вплив існує між коефіцієнтом фінансової стійкості та чистим прибутком і рентабельністю активів.

У результаті моделювання фінансової стійкості страхових компаній ми визначили, що у 2020 - 2021 роках досліджувані страхові компанії матимуть нормальну та абсолютну фінансову стійкість. Адже цьому сприятиме зростання як власного капіталу, так і рівня коефіцієнта фінансової залежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи: Фінанси України. 2009. № 6. С. 104—121.
2. Олійник В.М., Бондаренко Є.К. Поняття фінансової стійкості страхової компанії та елементів впливу на неї . *Збірник наукових праць*. 2014 . Випуск 39, с. 149-157
3. Кривицька О.Р. Систематизація підходів до сутності фінансової стійкості страхової компанії . *Наукові записки*. Серія «Економіка», 2012. Випуск 20. с. 129-132
4. Павловська О.В., Філімонова В.О. Фінансова стійкість страхової компанії та критерії її забезпечення. *Ефективна економіка* № 6, 2015 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4130>
5. Марчева І.А. Страхування: навчальний посібник. Нижній Новгород: Нижньоновгородський державний університет, 2012. 122 с.
6. Базелевич В.Д. Страхування: підручник. Київ: Знання, 2008. 1019 с.
7. Внукова Н.М. Страхування : теорія та практика: навч.-метод. посіб.: Харків, Бурун Книга, 2004. 376с.
8. Вовчак О.Д. Страхування: навчальний посібник – 3- те вид. Львів: Новий світ, 2006. 480с
9. Говорушко Т.А. Стецюк В.М. Страхування: навчальний посібник. Львів: Видавництво « Магнолія 2006», 2014. 324с
10. Ненно І Економічна сутність фінансової стійкості страхових компаній. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*, Випуск № 4, 2012 с.260-263.
11. Закон України «Про страхування» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.08.2020)
12. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): монографія. К.: КНЕУ, 2004. 759с.

- 13.Єрмошенко А.М. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхових організацій: автореферат дис..канд.ек.наук., Донецьк, 2010. 20с
- 14.Олійник В.М. Фінансова стійкість страхових компаній: монографія. Суми.: Університетська книга, 2015. 287 с.
- 15.Журавка О.С., Темченко А.Р., Федорченко В.Г. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості страхових компаній: *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Вип. 22, част.1. С.117-122
- 16.Журавльова О. Є. Особливості впливу факторів на фінансову стійкість страхових компаній: *Ринок цінних паперів України*. 2013. № 1–2. с. 39 – 45.
- 17.Косарева І.П., Лисенко Д.Д. Особливості оцінки фінансової надійності та стійкості страхових компаній України. *Інфраструктура ринку*, 2018. Вип 17. С. 156-161.
- 18.Цуркан І.М., Остапенко А.О. Фінансова стійкість страхової компанії та ключові умови її забезпечення. *Ефективна економіка*, Вип№4, 2020. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/57.pdf (дата звернення: 01.09.2020)
- 19.Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення) : дисертація, Суми, 2011. 418с.
- 20.Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз : теорія та практика: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2011. 328с.
- 21.Кривенцова А.М. Удосконалення оцінки фінансового стану страхових компаній на сучасному етапі в Україні . *Європейські перспективи*, 2015. №16. С. 68-74.
- 22.Романовська Ю.А., Покинсьборода А.О. Аналіз рентабельності страхових продуктів страхування життя на прикладі страхової компанії «ТАС» : Мукачівський державний університет. *Економіка і суспільство*, 2018. Вип. 16. С. 777-782.
- 23.Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків: Розпорядження Нацкомфінпослуг від 17.03.2005 р. №3755. URL:: <http://nfr.gov.ua> (дата звернення: 18.08.2020)

24. Річний звіт страхової компанії ПрАТ « ТАС» за 2017 рік URL:
<https://sgtas.com.ua/ua/regulyarnaya-godovaya-informacziya/zviitnist-za-2017-rik/>
(дата звернення: 12.09.2020)
25. Річний звіт страхової компанії ПрАТ « ТАС» за 2018 рік URL:
<https://sgtas.com.ua/ua/regulyarnaya-godovaya-informacziya/zvitnist-za-2018-rik/>
(дата звернення: 12.09.2020)
26. Річний звіт страхової компанії ПрАТ « ТАС» за 2019 рік URL:
<https://sgtas.com.ua/ua/regulyarnaya-1godovaya-informacziya/zvitnist-2019/> (дата звернення: 12.09.2020)
27. Річний звіт страхової компанії ПрАТ« ПЗУ Україна» за 2017 рік URL:
<https://www.pzu.com.ua/about/finance/reports.html> (дата звернення: 12.09.2020)
28. Річний звіт страхової компанії ПрАТ« ПЗУ Україна» за 2018 рік URL:
<https://www.pzu.com.ua/about/finance/reports.html> (дата звернення: 12.09.2020)
29. Річний звіт страхової компанії ПрАТ« ПЗУ Україна» за 2019 рік URL:
<https://www.pzu.com.ua/about/finance/reports.html> (дата звернення: 12.09.2020)
30. Річний звіт страхової компанії ПрАТ« УНІКА» за 2017 рік URL:
<https://uniqa.ua/content/files/otchetnoct/richniy-zvit-emitenta-uniqa-2017.pdf> (дата звернення: 12.09.2020)
31. Річний звіт страхової компанії ПрАТ« УНІКА» за 2018 рік URL:
https://uniqa.ua/content/files/annual-corporate-report_of-issuer-uniqa_2018.pdf
(дата звернення: 12.09.2020)
32. Річний звіт страхової компанії ПрАТ« УНІКА» за 2019 рік URL:
https://uniqa.ua/content/files/signed_report-of-issuer_20033533_2019.pdf (дата звернення: 12.09.2020)
33. Малинич Г.М. Проблеми формування узагальнюючого статистичного показника фінансової надійності страхової компанії. *Економические науки: Проблемы финансов, бухгалтерського учета и аудита в современных условиях*, 2007. С.233-236.
34. Гриценко А.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. *Облік і фінанси*, 2017. Вип 4(78). С. 107-111.

35. Журавльова О.Є Фінансова стійкість страхових компаній та її забезпечення: автореферат на здобуття наук. Ступеня канд.ек.н. Київ, 2014. 22с
36. Пікус Р, Балицька М. Фінансова стійкість страхових організацій та джерела її забезпечення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2016. Вип 3 (180). С.6-10
37. Лищенко, О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2012. Вип. № 1. С. 114–117.
38. Пінчук Т.А. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством . *Ефективна економіка* 2014. № 10. С. 36–41.
39. Дьячкова Ю.М. Страхування: навч. посібник . К: Центр учбової літератури, 2015. 240 с
40. Сосновська О.О. Механізм управління гнучкістю ресурсного потенціалу страхових компаній. *Бізнес інформ*, 2014. Вип. №4. С. 393- 400
41. Домбровська Л.В. Зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом оптимізації структури капіталу. *Ефективна економіка* №2, 2014. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2731> (дата звернення: 01.10.2020)
42. Федосов В.М. Теорія фінансів : навч.посібник : ЦУЛ, 2017. 572с.
43. Бражник Л.В. Джерела фінансування господарської діяльності підприємств. *Наукові праці ПДАА. Економічні науки*. Полтава : ПДАА. 2013. Вип. 1 (6). Т.3. С. 57-62
44. Говорушко, Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: Національний університет харчових технологій. – К.: «Центр учбової літератури», 2012 . 376 с.
45. Кужелюк А.В., Маркус О.В. Економіко-математичне моделювання як інструмент прогнозування фінансової стійкості підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2018. № 21. С. 681-684.
46. Цугунян А.М. Фінансова стійкість страховиків та шляхи її зміцнення. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*, 2014 . №2. С. 45-53.

47. Сич О.А., Павлюк Х.П. Оцінка фінансової стійкості страхової компанії : Ефективна економіка № 11, 2018. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/101.pdf> (дата звернення: 05.10.2020)
48. Pukała, R., Vnukova, N., Achkasova, S., Smoliak, V. Improvement of the methodology for assessing the capital adequacy to cover the reinsurance default risk. *Економічний часопис-XXI*, № 5-6, 2017. P.152-156
49. Юхименко В.М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 12. С. 190–193.
50. Сосновська О.О., Мазур Н.П. Механізм оцінки фінансової стійкості страховика засобами табличного процесора. *Електронне наукове фахове видання “Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету”*, 2017. Вип (3). С. 388-397.
51. Kozmenko O., Oliynyk V. Ststistical model of risk assessment of insurance company’s functioning. *Investment Management and Financial Innovations*. Vol.12, 2015. P.189-194.
52. Клепікова О.А., Поліщук С.О., Сарамков О.А., Нечай Д.В. Аналіз головних фінансових показників фінансової стійкості страхової компанії з використанням імітаційного моделювання. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна*. Серія «Економічна», 2019. Вип. 96. С. 80-94.
53. Шишпанова Н.О., Шкарлет Т.В. Систематизація показників оцінки фінансової надійності страхових компаній. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2017. №5. С. 140-146. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/5-2017/UKR/shyshpanova.pdf> (дата звернення: 06.10.2020)
54. Величко Г.О., Сташкевич Н.М., Сташкевич О.С. Напрями удосконалення фінансової стійкості страхових компаній . *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. С. 79-82. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/25-2-2017/18.pdf> (дата звернення: 03.10.2020)

55. Щербань О.Д. Джерела забезпечення фінансової надійності страховика. *Науковий журнал «Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право»*. Серія: Економічні науки, 2015. №3 (80). с. 222-230.
56. Кисільова І.Ю., Ткаченко М.С. Проблеми оцінки фінансової стійкості страхових організацій. *Держава та регіони*. Серія : економіка та підприємництво, 2019. № 5(110). С. 192-196.
57. Кужелєв М.О., Житар М.О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Економічний вісник університету*, 2016 . Вип. 29/1. с. 287-294.
58. Куряча Н.В., Рябошапка В.Г. Оцінка фінансової стійкості страхової компанії. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво, 2019 . №5 (10). с. 197- 201.
59. Balytska M. Specifications of the sources of securing insurance company's financial stability. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3. № 1. P. 4–10. URL : <https://cyberleninka.ru/article/v/specifications-of-the-sources-of-securing-insurance-company-s-financial-stability> (дата звернення: 05.10.2020)
60. Лойко В.В., Боева М.Ю. Управління фінансовими ризиками страхової компанії *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, 2019. №2(4). С.21-29.
61. Головка О.Г., Орехова К.В., Кривоніс М.А. Діагностика фінансової стабільності страхової компанії. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, 2019. Вип 6(23). С. 605-611.
62. Озерова О.Г., Левкович О.В. Управління фінансовою стійкістю страхової компанії. *Бізнес Інформ*, 2020. №7. С. 230–235.

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники фінансового стану страхових компаній

Показник	Метод розрахунку	Нормативне значення	Сутність
Ліквідність та платоспроможність			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення високоліквідних активів до суми негайних та короткострокових пасивів. $A1 / (П1+П2)$	0,2 – 0,35, ↑ +	Характеризує платоспроможність страховика на дату балансу. А також показує, яка частина зобов'язань може бути сплачена негайно
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Відношення суми високоліквідних активів, та активів, що швидко реалізуються до суми негайних та короткострокових пасивів. $(A1+A2) / (П1+П2)$	1-2, ↑ +	Характеризує перспективну платоспроможність страховика за умови своєчасного погашення дебіторської заборгованості.
Коефіцієнт загальної ліквідності	Відношення суми високоліквідних активів, та активів, що швидко реалізуються та активів, що повільно реалізуються до суми негайних та короткострокових пасивів. $(A1+A2+A3) / (П1+П2)$	0,5-0,7, ↑ +	Характеризує достатність ресурсів страхової компанії для погашення його поточних зобов'язань.
Ділова активність			
Коефіцієнт оборотності активів	Відношення страхової премії до середньорічної вартості активів	↑ +	Показує ефективність використання активів страховиком, свідчить про кількість товарів (послуг) було продано на кожну гривню використаних активів.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Відношення страхової премії до середньорічної вартості власного капіталу	↑ +	Показує ефективність використання власного капіталу.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення страхової премії до середньорічної вартості дебіторської заборгованості	↑ +	Показує частоту обертання дебіторської заборгованості, тобто скільки разів на рік дебітори розраховуються із страховою компанією.
Коефіцієнт кредиторської заборгованості	Відношення страхової премії до середньорічної вартості кредиторської заборгованості	↑ +	Показує скільки разів на рік підприємство розраховується із своїми кредиторами.
Рентабельність			
Рентабельність страхової послуги	(Відношення фактичного прибутку до витрат страхової компанії) * 100%	↑ +	Показує ефективність надання страхових послуг
Рентабельність продаж	(Відношення чистого прибутку до страхових платежів) * 100%	↑ +	Показує яка сума чистого прибутку припадає на 1 гривню страхових платежів
Рентабельність активів	(Відношення чистого прибутку до середньорічної вартості активів) * 100%	↑ +	Показує яка сума чистого прибутку припадає на 1 гривню активів
Рентабельність власного капіталу	(Відношення чистого прибутку до власного капіталу) * 100%	↑ +	Показує ефективність використання власного капіталу

Джерело: [20,21,22].

Додаток Б

Ризик	Види	Характеристика
Андеррайтинговий ризик	Ризик недостатності страхових премій та резервів	Ризик, викликаний коливаннями частоти, середніх розмірів та розподілу збитків при настанні страхових випадків
	Катастрофічний ризик	Ризик, викликаний неточністю прогнозів настання надзвичайних подій та оцінок їх наслідків
	Ризик страхування здоров'я	Ризик, викликаний змінами витрат, понесених у зв'язку з обслуговуванням договорів із зазначеного виду страхування, коливаннями частоти і ступеня тяжкості страхових випадків, неточністю оцінок та прогнозів щодо спалаху епідемій
Ринковий ризик	Ризик інвестицій в акції	Ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів, зобов'язань та фінансових інструментів страховика до коливання ринкової вартості акцій
	Ризик процентної ставки	Ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів та зобов'язань страховика до коливання вартості позикових коштів.
	Валютний ризик	Ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів та зобов'язань страховика до коливання курсів обміну валют
	Ризик спреду	Ризик, пов'язаний із чутливістю активів та зобов'язань страховика до коливання різниці в доходності між облігаціями підприємств та державних облігацій України з тим самим (або близьким) терміном до погашення.
	Майновий ризик	Ризик, пов'язаний із чутливістю вартості активів та зобов'язань страховика до коливання ринкових цін на нерухомість
	Ризик ринкової концентрації	Ризик, пов'язаний із недостатньою диверсифікованістю портфеля активів або у зв'язку зі значним впливом одного або кількох емітентів цінних паперів на стан активів
Ризик дефолту контрагента	Ризик неспроможності контрагента (перестраховика, боржника та інших) виконати взяті на себе будь-які договірні зобов'язання перед страховиком.	
Операційний ризик	Ризик пов'язаний з фінансовими втратами страховика, які виникають через недоліки управління, процесів оброблення інформації, контрольованості, безперервності роботи, надійності технологій, помилки та несанкціоновані дії персоналу, недосконалість бізнес процесів	
Ризик учасника фінансової групи	Ризик учасника фінансової групи - ризик негативного впливу на фінансовий стан страховикаучасника фінансової групи, викликаний погіршенням фінансового стану іншого учасника групи, до складу якої входить страховик	

Джерело: розраховано автором за даними [24-32].